

VILNIAUS UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINALISTIKOS IR BAUDŽIAMOJO PROCESO KATEDRA

Dželitos Zaborovskajos
IV kurso baudžiamosios justicijos
studijų atšakos studentės

MAGISTRO DARBAS

**KRIMINALISTINĖ NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO
ANALIZĖ**

Darbo vadovas: doc. dr. P. Kuonis

Recenzentas: lekt. dr. A. Gorbatkov

Vilnius,
2008

TURINYS

IŽANGA.....	3
1. KRIMINALISTINĖS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO ANALIZĖS SAMPRATA	5
2. KRIMINALISTINĖS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO CHARAKTERISTIKOS SĄVOKA, STRUKTŪRA, REIKŠMĖ	9
2.1. Nusikalstamų veikų tyrimo etapai	17
2.2. Nusikalstamų veikų tyrimo situacijos.....	20
2.3. Kriminalistinės operacijos	26
3. KRIMINALISTINĖ NUŽUDYMŲ TYRIMO CHARAKTERISTIKA.....	30
3.1. Nužudymų tyrimo etapai	33
3.2. Nužudymų tyrimo situacijos ir kriminalistinės operacijos	38
IŠVADOS	52
SANTRAUKA	55
SUMMARY	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57

IŽANGA

Kriminalistika – mokslas, padedantis atskleisti, išaiškinti bei iširti nusikalstamas veikas, nustatyti šias veikas padariusius asmenis, mokslas, rengiantis nusikalstamų veikų atskleidimo, jų išaiškinimo ir prevencijos metodus, nusikalstamų veikų pėdsakų ir kitų įrodymų rinkimo, tyrimo ir panaudojimo techninius bei taktinius būdus ir priemones. Kokiais būdais dalis šių tikslų pasiekiami bus bandoma išsiaiškinti šiame darbe.

Temos naujumas ir aktualumas. Pasirinkta magistro darbo tema „Kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo analizė“ yra gana nauja kriminalistikos moksle. Ši tema kai kurių mokslininkų buvo pradėta nagrinėti tik XX a. pabaigoje, o vėliau tyrinėjimai šiuo klausimu beveik nebuvo atliekami. Kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo analizės ir kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos sąvokos kriminalistikos teorijoje mažai analizuotos. Kitas motyvas, paskatinęs gilintis į šią temą - dažna įstatymų kaita (baudžiamojo įstatymo (kriminalizuotos naujos veikos, dauguma veikų dekriminalizuotos) bei baudžiamojo proceso įstatymų pasikeitimai), reikalaujanti naujų metodinių rekomendacijų nusikalstamų veikų tyrimo srityje kūrimo, kurios leistų palengvinti šį nelengvą procesą.

Pagrindinis darbo tikslas. Išsiaiškinti kas yra nusikalstamų veikų tyrimo analizė bei pabandyti pateikti vienos naujausių kriminalistikos sąvokų - kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos sampratą, kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos struktūrą ir reikšmę nusikalstamų veikų tyrimui.

Uždaviniai. Siekiant aukščiau nurodyto tikslo, analizuojant nusikalstamų veikų tyrimo veiklą, darbe bus bandoma parodyti nusikalstamų veikų tyrimo procesą, nusikalstamų veikų tyrimo subjektų veiklą, atskleidžiant bei tiriant nusikalstamas veikas.

Darbo objektas - kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo veiklos charakteristika.

Metodai. Siekiant magistro darbo tikslo bei formuluojant išvadas, darbe remiamasi teisės doktrina, analizuojami Lietuvos Respublikos įstatymai, teismų praktika, naudojant teisės doktrinos pripažintus teisės aiškinimo metodus bei specialiuosius kriminalistikos moksle taikomus metodus. Pagrindiniai numatomi naudoti darbe metodai – istorinis, analizės, apibendrinimo, stebėjimo.

Rašant darbą buvo išanalizuota devyniolika dėl nužudymų išnagrinėtų Vilniaus apygardos teisme baudžiamųjų bylų ir viena Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis. Kriminalistika yra taikomasis mokslas, todėl nužudymų bylų analizės pagrindu teoriniai

teiginiai yra patikrinami, nes patys savaime, jie, jeigu nerealizuojami praktikoje, neturi jokios reikšmės.

Nužudymų bylos pasirinktos todėl, kad tai yra sunkiausi nusikaltimai žmogaus atžvilgiu. Kiekvienas žmogus, nepaisant jo lyties, amžiaus, fizinių ar moralinių savybių, nuo pat jo gimimo iki mirties turi teisę į gyvybę ir niekas negali į ją kėsintis, tačiau realiame gyvenime šie nusikaltimai vistiek yra įvykdomi, o įvairioms technologijoms sparčiai vystantis, kartu tobulėja ir nusikaltimų vykdytojai. Todėl, nužudymų atskleidimas bei ištyrimas tyrėjams visada kelia daug rūpesčių ir reikalauja nemažai pastangų juos tiriant bei nustatant nusikaltimo padarymu kaltus asmenis, o dėl to kyla poreikis kurti ir naujas šių nusikaltimų tyrimo metodines rekomendacijas. Dėl šios priežasties, analizuojant teismų praktiką, pagrindinis dėmesys buvo skirtas, būtent šių nusikaltimų kriminalistinei tyrimo charakteristikai: susidarantiems tyrimo etapams, tyrimo situacijoms ir jų metu sprendžiamiems pagrindiniams uždaviniams, naudojamoms kriminalistinėms operacijoms, atliekamų procesinių veiksmų analizei esant konkrečiam tyrimo etapui ir situacijai.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įžanga, dėstomoji dalis, išvados. Darbo pabaigoje pateikiama: literatūros sąrašas, santraukos lietuvių bei anglų kalbomis.

1. KRIMINALISTINĖS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO ANALIZĖS SAMPRATA¹

Kriminalistika - savarankiškas mokslas, turintis savo dalyką, metodus bei specifinius uždavinius, o apibendrindama praktinę paieškos, tardymo², teismo ir ekspertizės įstaigų veiklą ir, panaudodama gamtos, technikos ir kitų mokslų pasiekimus, rengia nusikaltimų tyrimo bei kelio jiems užkirtimo techninius ir taktinius būdus bei metodines rekomendacijas³. Šis mokslas glaudžiai susijęs ir su kitais mokslais, tyrinėjančiais nusikaltimus ir nusikalstamumo problemas. Ypatingas kriminalistikos ryšys su baudžiamuoju procesu, kurio normos nustato nusikaltimų tyrimo ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimo tvarką⁴. Baudžiamąjį proceso paskirtis numatyta Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodekso⁵ (toliau – BPK) 1 straipsnyje - ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Kriminalistikos mokslas greitai bei išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas padeda, pateikdamas įvairiausias rekomendacijas, nukreipiančias nusikalstamų veikų tyrimo subjektus tinkama tyrimo linkme.

Nusikalstamų veikų tyrimas tai veikla, kuri atliekama siekiant išaiškinti, atskleisti bei iširti nusikalstamas veikas⁶. Rekomendacijos yra kuriamos analizuojant nusikalstamą veiką bei nusikalstamų veikų tyrimo procesą. Analizė – graikų kilmės žodis „analysis“, reiškiantis „išskaidyti“ – vieningas sisteminis tyrimas, kurio metu objektas skaidomas į atskiras dalis, o šios yra tiriamos, tvarkomos, rūšiuojamos. Analizė yra mokslinis metodas (veiksmų seka, kuri turi būti atlikta norint rasti atsakymą į kokios nors srities mokslinį klausimą)⁷, metodas, kuriuo einama nuo visumos prie dalių, mokslinis metodas, pagrįstas mintiniu ar faktiniu visumos skaidymu į dalis arba smulkus, išsamus, atidus ko nors nagrinėjimas, studijavimas, tyrinėjimas⁸.

¹ Sąvoka „samprata“ reiškia ko nors suvokimo būdą, pažiūrą, nuomonę. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [žiūrėta 2008 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

² Sąvoka „tardymas“ buvo vartojama iki įsigaliojant naujam Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį proceso kodeksui (toliau – BPK). Įsigaliojus šiam kodeksui „tardymo“ sąvoką pakeitė nauja - „ikiteisminis tyrimas“, kuri šiame darbe, cituojant mokslininkų išsakytas nuomones, nebus keičiama nauja sąvoka.

³ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 4.

⁴ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 9.

⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamąjį proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

⁶ Sąvoka „nusikalstama veika“ pradėta vartoti įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui (toliau – BK). Iki įsigaliojant šiam kodeksui baudžiamosios teisės literatūroje vietoj šios sąvokos buvo vartojama sąvoka „nusikaltimas“, kuri šiame darbe, cituojant mokslininkų išsakytas nuomones, nebus keičiama nauja sąvoka.

⁷ *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Analiz%C4%97>>.

⁸ *Wikižodynas* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wiktionary.org/wiki/analiz%C4%97>>.

Remiantis šiuo analizės sąvokos išaiškinimu, kriminalistinei nusikalstamų veikų tyrimo analizei tinkamiausias apibūdinimas būtų – smulkus, išsamus, atidus nusikalstamų veikų tyrimo proceso nagrinėjimas.

Nusikalstama veika kriminalistikoje pradėta analizuoti žymiai anksčiau nei nusikalstamų veikų tyrimo procesas. Pirmieji, atkreipę dėmesį į pastarosios analizės svarbą, yra Rusijos mokslininkai. Tai įvyko apie 1980 metus (N. Jablov, V. Gavlo, V. Obrazcov, I. Krylov). Lietuvoje, kaip 1994 m. rašė doc. dr. P. Kuconis - moksliniai tyrinėjimai nusikaltimų tyrimo metodikos srityje praktiškai nevykdomi ir nusikaltimų tyrimo naujos metodinės rekomendacijos nekuriamos.⁹ Tai nulėmė tuometinė teisinė reforma bei labai dažna įstatymų kaita, kuri mokslininkams kėlė daug rūpesčių dėl šių metodikų kūrimo. Tačiau vėliau šia problema pradėta domėtis ir Lietuvoje. Aktyviausi Lietuvos mokslininkai, pradėję nagrinėti šią temą yra P. Kuconis, A. Gorbatkov, S. Kuklianskis.

Taigi, analizuojant nusikalstamą veiką, atliekama kriminalistinė nusikalstamos veikos analizė. Kriminalistinė, nes ši analizė svarbi kriminalistikos požiūriu. Analizės pagrindu yra pateikiama kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika. Mokslininkai kriminalistinę nusikalstamų veikų charakteristiką apibūdina įvairiai: kriminalistikos požiūriu svarbių duomenų apie nusikaltimą visuma, padedančių jį atskleisti,¹⁰ informacijos, apimančios duomenis apie nusikaltimą ir su juo susijusias aplinkybes, turinčias reikšmės tyrimui, sistema;¹¹ kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika apima nusikaltimo padarymo bei slėpimo būdą, nusikaltėlio asmenybę, nusikaltimo motyvą, aukos asmenybę, kitas nusikaltimo padarymo aplinkybes (vietą, laiką) ir kt.;¹² informacijos apie nusikalstamos veikos elementus ir jų kriminalistiškai svarbius požymius, sistema.¹³

Viena naujausių nuomonių - kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos pamatu siūloma laikyti nusikaltimo sudėtį, kuri išvedama iš baudžiamosios teisės nusikaltimo sudėties ir transformuojama kriminalistiniu aspektu.¹⁴ Pati nusikalstama veika yra akiai matomas reiškinys (elgesys), o tam, kad būtų galima asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, būtina sulygtinti kaltininko padarytą nusikalstamą poelgį su baudžiamojo įstatymo uždrausta veika (nusikalstamos veikos sudėtimi), ir jeigu jie sutampa, asmuo gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau, nusikaltimo sudėtis yra *teisinė* nusikalstamos veikos išraiška (tam tikra

⁹ KUCONIS, P. *Nusikaltimų tyrimo metodinių rekomendacijų rengimo problemos*. Teisės problemos. Nr. 2' 94, p. 64.

¹⁰ PANTELEJEV I.F. *Kriminalistika*. Moskva, 1988, p. 454.

¹¹ KOLDIN, V.J. *Kriminalistika* socialističeskich stran. Moskva, 1986, p. 122.

¹² IŠČENKO, E.P., *Kriminalistika*. Moskva, 2000, p. 14.

¹³ KUCONIS, P. *Nusikaltimų finansams, tiriamų suminio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės*. Mokslo darbų rinkinys, Vilnius, 1996, p. 23.

¹⁴ KUKLIANSKIS, S. *Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata*. Jurisprudencija, 2002 t. 29 (21), p. 50.

abstrakcija), sukurta įstatymo leidėjo, kurios, priešingai nei pačią nusikalstamą veiką, pamatyti objektyviai neįmanoma. Todėl, reikėtų sutikti su tų mokslininkų¹⁵ nuomone, kurie kriminalistinę nusikalstamų veikų charakteristiką apibūdina kaip visumą duomenų apie pačią nusikalstamą veiką.

Analizuojant nusikalstamą veiką yra išskiriami pagrindiniai elementai, sudarantys kriminalistinę nusikalstamų veikų charakteristiką:

- asmuo, padaręs nusikalstamą veiką;
- nusikaltimo būdas;
- nusikaltimo situacija;
- pasikėsimo dalykas arba asmuo, nukentėjęs nuo nusikaltimo.¹⁶

Kriminalistika – mokslas, padedantis atskleisti nusikaltimą, t.y. atskleisti visus nusikaltimą charakterizuojančius požymius, nustatyti, kas jį padarė.¹⁷ Veiksmingai šis tikslas pasiekiamas, pateikiant kriminalistinę nusikalstamų veikų charakteristiką, tačiau pasiekti baudžiamojo proceso tikslą – greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas, vien pateikiant tokią charakteristiką nepakanka. Todėl, sėkmingiau šio tikslo pasiekti galima atliekant nusikalstamų veikų tyrimo proceso (veiklos) analizę, kitaip tariant - atliekant kriminalistinę nusikalstamų veikų tyrimo analizę, kurios metu analizuojama nusikalstamų veikų tyrimo subjektų veikla atskleidžiant, išaiškinant bei tiriant nusikalstamas veikas. Aiškinamasi, kas būdinga tokiai veiklai, kokie veiksmai ir kaip atliekami, kokie bendrai ar konkrečiam procesui būdingi bendri tyrimo veiksmai, kokia kryptimi nukreipiamas tyrimo procesas, kokias operatyvinės veiklos priemones bei būdus naudoja nusikalstamų veikų tyrimo subjektai bei pateikiami tinkamiausi šių problemų sprendimo būdai. Analizuojant nusikalstamų veikų tyrimo veiklą, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog bylos tyrimas turi būti ne tik greitas, bet tuo pačiu tai turi būti daroma naudojant teisėtus būdus ir priemones.

Taigi, šių mokslinių analizių metu išskiriami tam tikrai rūšiai, grupei ar konkrečiai nusikalstamai veikai būdingi nusikalstamos veikos padarymo būdai, mechanizmai ir kiti elementai ir nusikalstamų veikų tyrimo veiklai būdingi tyrimo būdai ir priemonės. Analizės metu surinkti duomenys apibendrinami, suformuluojami nauji bei, mokslininkų nuomone, labiau priimtini tyrimo būdai ir tokių tyrinėjimų pagrindu yra kuriamos metodinės rekomendacijos, nukreipiančios nusikalstamos veikos tyrimo subjektus veikti tam tikra linkme ir tuo pačiu sudaryti sąlygas įgyvendinti pagrindinius baudžiamojo proceso principus – proceso greitumo, legalumo, teisingumo ir kt.

¹⁵ KUCONIS, P. *Nusikaltimų tyrimo metodinių rekomendacijų rengimo problemos*. Teisės problemos. Nr. 2' 94, p. 64., PANTELEJEV I.F. *Kriminalistika*. Moskva, 1988, p. 454, KOLDIN, V.J. *Kriminalistika socialističeskich stran*. Moskva, 1986, p. 122, IŠČENKO, E.P. *Kriminalistika*. Moskva, 2000, p. 14.

¹⁶ KUKLIANSKIS S. *Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata*. Jurisprudencija, 2002 t. 29 (21), p. 50.

¹⁷ PANTELEJEV I.F. *Kriminalistika*. Moskva, 1988, p. 5.

Kiekviena nusikalstama veika yra unikali ir turi tik jai būdingus bruožus, tačiau teismų praktikos tyrimas leidžia daryti išvadas, jog nusikalstamų veikų (ypatingai vienaarūšių) tyrimo būdai turi daug bendro, o tai leidžia sudaryti nusikalstamų veikų tyrimo metodikas¹⁸ (metodika – metodų visuma¹⁹), rekomendacijas ar, kitaip tariant, pateikti moksliskai bei praktiskai aprobuotus patarimus nusikalstamų veikų tyrimo subjektams, kaip racionaliai organizuoti ir vykdyti nusikalstamų veikų tyrimą.²⁰

Metodinių rekomendacijų adresatas – nusikalstamų veikų tyrimo subjektas. Įvykus teisinei reformai ir priėmus naują BPK, nusikalstamų veikų tyrimą pagal BPK 164 straipsnį atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, o ikiteisminio tyrimo įstaigų ratas platus: policija, Valstybės sienos apsaugos tarnyba, Specialiųjų tyrimų tarnyba, Karo policija, Valstybės saugumo departamentas, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Lietuvos Respublikos muitinė, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas, kai tiriamos nusikalstamos veikos, išaiškėjusios šioms institucijoms atliekant tiesiogines funkcijas, numatytas jų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose. Ikiteisminį tyrimą taip pat atlieka esančių tolimajame plaukiojime jūros laivų kapitonai – dėl laivo įgulos narių ir keleivių nusikalstamų veikų, padarytų tolimojo plaukiojimo metu, Kalėjimų departamento pareigūnai, areštinių, kardomojo kalinimo ir pataisos įstaigų direktoriai arba jų įgalioti pareigūnai – dėl šiose įstaigose padarytų nusikalstamų veikų.²¹ Ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja prokuroras, tačiau prokuroras gali nuspręsti pats atlikti visą ikiteisminį tyrimą ar jo dalį. BPK numatytais atvejais tam tikrus ikiteisminio tyrimo veiksmus atlieka ikiteisminio tyrimo teisėjas.

Esant tipinei nusikalstamai veikai, nusikalstamų veikų tyrimo rekomendacijos šiems tyrimo subjektams padeda greičiau išaiškinti ir iširti nusikalstamą veiką, kas nusikalstamų veikų tyrimo veikloje yra nepaprastai svarbu, kadangi pateikiamos tinkamos nusikalstamos veikos kaltininko išaiškinimo bei pačios veikos tyrimo rekomendacijos.

Tokių rekomendacijų svarba neginčijama, tačiau jos nėra vienintelis orientyras, kuriuo reikia vadovautis tiriant nusikalstamas veikas. Kriminalistikos mokslas vystosi šiek tiek lėčiau nei kitų sričių mokslai, o kartu tobulėja ir nusikaltėliai. Rekomendacijos kuriamos vadovaujantis praeities faktais, nors, žinoma, būtina atsižvelgti ir į mokslo naujoves. Todėl, tiriant nusikalstamas veikas labai svarbu vadovautis ne tik mokslininkų parengtomis metodinėmis rekomendacijomis, bet ir kitomis tyrimo subjektų turimomis žiniomis, darbo patirtimi bei patiems siekti įvairių mokslų, galinčių padėti tinkamai iširti nusikalstamas veikas, naujovių įgyvendinimo.

¹⁸ KRYLOV, I.F. *Kriminalistika*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1980, p. 389

¹⁹ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [žiūrėta 2008 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

²⁰ BAJEV, O.J. *Osnovy Kriminalistiki*. Izdatelsto Ekzamen, 2003, p. 238.

²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

2. KRIMINALISTINĖS NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ TYRIMO CHARAKTERISTIKOS SĄVOKA, STRUKTŪRA, REIKŠMĖ

Sąvoka - kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo charakteristika kriminalistikos moksle yra mažai nagrinėta. Pirmieji moksliniai darbai šia tema atsirado Rusijoje XX a. pabaigoje. Rusijos mokslininkai, atkreipę dėmesį į jos svarbą yra: 1982 m. - V. Obrazcov, 1989 m. – L. Samygin. Lietuvoje tema buvo nagrinėta šiek tiek vėliau - 1995 m., kurios pradininku laikomas P. Kuconis.

Kriminalistinė nusikaltimų charakteristika yra nusikalstamos veikos mokslinės kriminalistinės analizės rezultatas, todėl logiška manyti, kad mokslinės kriminalistinės nusikaltimų tyrimo veiklos analizės rezultatas yra kriminalistinė nusikaltimų tyrimo charakteristika.²² Kaip aukščiau minėta, kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristiką sudaro duomenų apie nusikalstamą veiką visuma, t.y. išskiriami svarbiausi jos elementai: jos padarymo būdas, mechanizmas, asmuo padaręs tą veiką bei nukentėjusysis. Vadinasi, kriminalistinę nusikalstamų veikų tyrimo charakteristiką turi sudaryti visuma duomenų apie nusikalstamų veikų tyrimo veiklą (šiai veiklai būdingus elementus).

Pati sąvoka - kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo charakteristika yra pakankamai sudėtinga ir norint suprasti jos turinį, pirmiausia reikėtų ją išnagrinėti pažodžiui:

- kriminalistinė – nes svarbi kriminalistikos požiūriu;
- nusikalstamų veikų , t.y. nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų.

- tyrimo. Tyrimas – tai tam tikras **procesas, veikla**, nukreipta konkrečiam tikslui pasiekti, kurią visada atlieka konkretus, kompetentingas atlikti tokį tyrimą, subjektas. Veikla: tai sąmoninga žmonių elgsena, turinti tam tikrą tikslą.²³ Nusikalstamų veikų tyrimas yra nukreiptas į nusikalstamų veikų ištyrimą, atskleidimą. Kiekvienai veiklai visada yra keliami tam tikri uždaviniai, naudojamos įvairios priemonės bei gaunamas atitinkamas rezultatas.

- charakteristika – tai **apibūdinimas**, skiriamųjų ypatybių nusakymas. Tai, kas turėtų apibūdinti tyrimo veiklą, t.y. tam tikri, tik šiai veiklai būdingi, galintys padėti atskirti nuo kitų, požymiai (tyrimo situacijos, proceso planavimas, kuris priklauso nuo baudžiamojoje byloje turimos informacijos, tyrimo etapai, ikiteisminio tyrimo metu naudojamos operatyvinės veiklos

²² KUONIS, P. *Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos sąvoka, struktūra, reikšmė*. Teisė. 1995, Nr. 29, p. 33.

²³ *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Veikla>>.

priemonės (operatyvinės veiklos subjektų vieša ir slapta žvalgybinio pobūdžio veikla, vykdoma įstatymų nustatyta tvarka²⁴).

Tokia sąvokos analizė leidžia daryti išvadą, kad kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo charakteristika yra *nusikalstamų veikų tyrimo veiklos (proceso) apibūdinimas kriminalistiniu aspektu*.

Bet kuri žmogaus veikla susideda iš tokių pagrindinių elementų: subjekto, objekto, lėšų, aplinkos, tikslo bei rezultato. Nusikalstamų veikų tyrimo veiklai taip pat būdingi tie patys elementai, tačiau galima juos šiek tiek išplėsti ir nustatyti tokią elementų seką:

- nusikalstamų veikų tyrimo subjektas;
- nusikalstamų veikų tyrimo objektas, į kurį nukreipta tyrimo subjekto veikla;
- siekiamas tyrimo tikslas;
- tyrimo tikslui pasiekti keliami tyrimo uždaviniai;
- tyrimo tikslui pasiekti naudojamos priemonės²⁵;
- nusikalstamų veikų tyrimo procesas;
- nusikalstamų veikų tyrimo aplinka, laikas, vieta²⁶ bei turimos lėšos;
- rezultatas.

Nusikaltimų tyrimą, kuris yra unikalus ir sudėtingas darbas, lemia žmonės, dirbantys nusikaltimų išaiškinimo sferoje.²⁷ Subjektai, tiriantys nusikalstamas veikas, yra ikiteisminio tyrimo pareigūnas - ikiteisminio tyrimo įstaigoje dirbantis asmuo, kuris šios įstaigos ar jos padalinio vadovo pavedimu atlieka BPK numatytus ikiteisminio tyrimo veiksmus (išskyrus tuos, kuriuos gali atlikti tik prokuroras ar ikiteisminio tyrimo teisėjas (BPK 172 str. 1 d.): siekia nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir tokios veikos aplinkybes (BPK 18 str.); ikiteisminio tyrimo teisėjas - apylinkės teismo teisėjas, apylinkės teismo pirmininko paskirtas atlikti įstatymų numatytus proceso veiksmus bei priimti sprendimus (BPK 19 str., 164 str. 2 d.). Ikiteisminio tyrimo teisėjas skiria ir sankcionuoja procesinių prievartos priemonių taikymą; prisaikdina ir apklausia liudytojus ir nukentėjusiuosius; apklausia įtariamuosius; tvirtina prokuroro nutarimus nutraukti ikiteisminį tyrimą esant ikiteisminio tyrimo nutraukimo atvejams; atnaujina nutrauktą ikiteisminį tyrimą; nagrinėja proceso dalyvių skundus dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokuroro veiksmų (BPK 173 str. 1 d., 212 str.). Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamus proceso veiksmus ir jo priimtas nutartis, išskyrus nutartis, kurios yra neskundžiamos (dėl bylos perdavimo nagrinėti teisiama jame posėdyje, dėl pareikštų nušalinimų, dėl naujų įrodymų rinkimo, dėl proceso dalyvių prašymų nagrinėjimo), prokuroras,

²⁴ Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 65-2633.

²⁵ KUCONIS, P. *Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos sąvoka, struktūra, reikšmė*. Teisė. 1995,

²⁶ SAMYGIN, L.D. *Rassledovaniye prestuplenij, kak sistema dejatelnosti*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1989, p. 15.

²⁷ KUKLIANSKIS, S. *Nusikaltimų aiškinimo problemos*. Mokslo darbai II, Vilnius, 1994, p. 83.

proceso dalyviai ir asmenys, kuriems taikytos procesinės prievartos priemonės, gali apskusti aukštesniam (apygardos) teismui (BPK 65 str. 1 d., 440 str. 2 d.). Aukštesniojo teismo pirmininkas ar Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas skundą paskiria nagrinėti apygardos teismo teisėjui (BPK 441 str. 1 d.).

Ikiteisminiam tyrimui vadovauja prokuroras (Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras ir jam pavaldūs prokurorai, dalyvaujantys baudžiamajame procese pagal savo kompetenciją) (BPK 35 str.). Pagrindinė prokuroro funkcija yra baudžiamojo persekiojimo vykdymas - tai ikiteisminio tyrimo organizavimas, koordinavimas ir kontrolė bei valstybinio kaltinimo baudžiamosiose bylose palaikymas. Tik prokuroras, vykdydamas baudžiamąjį persekiojimą, turi teisę priimti sprendimą dėl ikiteisminio tyrimo pradžios, sudaryti ikiteisminio tyrimo grupes, joms vadovauti, jas kontroliuoti bei koordinuoti jų veiklą, duoti privalomus nurodymus, panaikinti procesinius sprendimus vykstant ikiteisminiam tyrimui, pats atlikti procesinius veiksmus bet kurioje baudžiamajoje byloje, apskusti teisėjo (teismo) procesinius sprendimus. Vadovaudamas nusikalstamų veikų tyrimui ar organizuodamas jų tyrimą, prokuroras neturi toleruoti faktų, kai renkant ir pateikiant įkalčius nepaisoma etikos normų ir principų, o įtarimai pareiškiami be pakankamo teisinio pagrindo, turi vengti familiarumo ir tokių situacijų, kurios galėtų neigiamai paveikti tiek jo, tiek jam pavaldžių prokurorų ar ikiteisminio tyrimo pareigūnų nešališkumą ir jų procesinių sprendimų teisingumą, gindamas teisėtus interesus turi būti gerai susipažinęs su bylos aplinkybėmis ir įstatymais, atstovaudamas valstybei ir piliečiams aktyviai dalyvauja tiriant ir nagrinėjat nusikalstamas veikas.²⁸ Prokuroro proceso veiksmus ir nutarimus proceso dalyviai arba asmenys, kuriems taikytos procesinės prievartos priemonės, gali apskusti aukštesniajam prokurorui (BPK 63 str. 1 d.). Aukštesnysis prokuroras taip pat turi teisę pavesti kitos vietovės prokurorui ar ikiteisminio tyrimo įstaigai atlikti nusikalstamos veikos tyrimą (BPK 174 str. 3 d.) bei atšaukti prokuroro paduotą apeliacinį skundą (BPK 316 str. 2 d.) ar kasacinį skundą (BPK 368 str. 3 d.).

Sėkmingas nusikalstamų veikų tyrimas priklauso nuo nusikalstamą veică tiriančių subjektų asmeninių savybių, turimos darbo patirties, turimų žinių, mokėjimo įsisavinti naujus technikos mokslo atradimus bei pasisemti naujų mokslo žinių. Nuo šių asmenų tinkamo pasirengimo nusikalstamų veikų tyrimui priklauso baudžiamosios bylos baigtis ir asmenų, kaltinamų nusikalstamos veikos padarymu, likimas.

Nusikalstamų veikų tyrimo objektas, į kurį nukreipta tyrimo subjekto veikla, yra pati nusikalstama veika. Ji yra praeityje įvykęs įvykis, turintis savo istoriją, aplinkybes ir jį padariusį

²⁸ 2004 m. balandžio mėn. 30 d. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo Nr. I-68. Valstybės žinios, 2004, Nr. 76-2634.

asmenį, kurio įvykdymo aplinkybių nustatymas priklauso nuo jo tyrimą atliekančių subjektų darbo kokybės ir pasirengimo jį atlikti.

Nusikalstamų veikų tyrimo tikslas. Tikslas yra pagrindinis uždavinys ir tyrimo eigoje galutinis, pasiekus tikslą, tyrimas baigiamas.²⁹ Nusikalstamų veikų tyrimo tikslas - nusikalstamų veikų atskleidimas, ištyrimas, kaltų asmenų išaiškinimas.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami tyrimo uždaviniai, kurie gali būti įvairūs. Uždaviniai tai tarpiniai veiksmai, skirti tyrimo tikslui pasiekti³⁰, kurie įvairiuose baudžiamosios bylos tyrimo etapuose yra skirtingi. Pirminiame tyrimo etape pagrindiniai uždaviniai yra teisingas klausimo dėl tyrimo pradėjimo išsprendimas, įvykio vietos apžiūros organizavimas bei atlikimas, apklausos asmenų, susijusių su nusikalstama veika ar mačiusių įvykį, svarbios tyrimui informacijos sukaupimas, operatyvių paieškos priemonių organizavimas ir pan. Uždaviniai didžiąja dalimi priklauso nuo byloje susiformavusios tyrimo situacijos, egzistuojančios tam tikru byloje tyrimo momentu, o tinkamas ir savalaikis jų išspendimas garantuoja sėkmę byloje.

Tyrimo tikslui pasiekti naudojamos priemonės – visa tai, ką naudoja subjektas, sprenddamas tyrimo uždavinius ir siekdamas nusikalstamos veikos tyrimo tikslų.³¹ Tai procesiniai veiksmai, operatyvinės paieškos priemonės, įrodymų suradimo, paėmimo, fiksavimo, taktiniai apklausos, apžiūros būdai ir kt.

Aplinka, laikas, vieta ir lėšos. Aplinka, kurioje vyksta tyrimas gali būti labai įvairi. Priklausomai nuo bylos sudėtingumo, tyrimą gali atlikti vienas asmuo arba grupė asmenų. Atliekant vienos nusikalstamos veikos tyrimą tas pats asmuo gali tuo pačiu metu spręsti ir kitų bylų likimą, kas jam gali trukdyti tinkamai susikoncentruoti ties vienu tyrimu ir neigiamai atsiliepti siekiamam tyrimo rezultatui. Šiuo metu susiklosčiusi nepalanki ekonominė situacija šalyje taip pat neigiamai atsiliepia tyrimo subjektų veikloje, darbuotojų trūkumas, dideli darbo krūviai, gali nulemti nepageidaujamą ir nuo tyrimo subjektų nepriklausantį nekokybišką tyrimą, nukrypimą nuo tyrimui nustatytų BPK terminų, o taip pat paveikti tyrimo rezultatus. Turimos lėšos sėkmingam tyrimui nepaprastai svarbios. Esant nepakankamam finansavimui mažėja tyrėjo galimybės ir tyrimas gali būti dėl to stabdomas. Laikas ir vieta - nesvarbu, kokioje tyrimo vietoje, kokiu metu bei tuo pačiu, kokioje aplinkoje vyksta tyrimas, kokios turimos lėšos, tyrėjui tenka prisitaikyti prie esamų sąlygų, kadangi nusikalstama veika bet kuriuo atveju, kad ir kokia akivaizdi ji bebūtų, kokiu metu ji įvyktų, turi būti ištirta, nustatyti tikrieji jos kaltininkai, motyvai, tikslai.

²⁹ SAMYGIN, L.D. *Rassledovanije prestuplenij, kak sistema dejatelnosti*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1989, p. 27.

³⁰ SAMYGIN, L.D. *Rassledovanije prestuplenij, kak sistema dejatelnosti*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1989, p. 27.

³¹ KUCONIS, P. *Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos sąvoka, struktūra, reikšmė*. Teisė. 1995, Nr. 29, p. 36.

Nusikalstamų veikų tyrimo procesas – tyrimo uždavinių sprendimas, siekiant pagrindinio tyrimo tikslo. Uždaviniai priklauso nuo byloje turimos informacijos, tam tikrais tyrimo etapais susidarančių tyrimo situacijų.

Rezultatas – tyrimo proceso metu iškeltų uždavinių išsprendimas, nusikalstamos veikos kaltininkų, motyvų, tikslų nustatymas.

Kriminalistinei nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikai visi aukščiau paminėti elementai yra svarbūs, tačiau dalis jų, nusikalstamų veikų tyrimo eigoje, nesikeičia. Tokie elementai yra: subjektas, nes metodinės rekomendacijos yra kuriamos bendrai visiems tyrimo subjektams, neišskiriant atskirai jų pagal lytį, išsilavinimą ar kitus kriterijus, objektas - nusikalstama veika, o kadangi ji yra įvykusi praeityje, ji turi jau savo susiformavusius požymius, kurie taip pat tyrimo eigoje nesikeičia. Tikslas – visada esti vienas ir tas pats. Aplinka, laikas, vieta, lėšos – tai elementai, prie kurių tyrėjui tenka prisitaikyti.

Taigi, atmetus pastovius elementus, išskiriame tik kelis likusius, kriminalistinei nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikai, svarbius elementus:

- tyrimo tikslui pasiekti keliami tyrimo uždaviniai;
- tyrimo tikslui pasiekti naudojamos priemonės³²
- nusikalstamų veikų tyrimo procesas;
- rezultatas.

Bet kuri žmogaus veikla taip pat turi tam tikras veiklos stadijas (etapus), kuriose gaunami, apdorojami, tikrinami reikiami tyrimui duomenys bei gaunamas atitinkamas tyrimo rezultatas. Baudžiamųjų bylų praktikos analizė rodo, kad tokios tyrimo stadijos išryškėja ir nusikalstamų veikų tyrimo veikloje, kas užtikrina tyrimo nuoseklumą bei nusikalstamos veikos visapusišką ištyrimą, stengiantis nepalikti neišspręstų uždavinių.

Tyrimo etapai labai glaudžiai siejasi su nusikalstamų veikų tyrimo situacijomis, kurias taip pat nesunkiai galima išskirti nusikalstamų veikų tyrimo praktikoje ir kurios nulemia visą tyrimo eigą bei kryptį, tyrimo uždavinių pobūdį bei eilę tyrimo eigoje naudotinių priemonių, kriminalistinių operacijų atlikimą (*kriminalistinė operacija* suprantama kaip suderintų ir pagal tikslinę paskirtį susijusių tardymo, operatyvinių ir kitų veiksmų sistema, parengta atsižvelgiant į susidariusią tyrimo (ikiprocesinę) situaciją, planingai realizuojamą tyrėjų (tyrėjo) ir su jais bendradarbiaujančių asmenų, sprendžiant tam tikrus uždavinius, kurių negalima išspręsti atliekant pavienius tardymo veiksmus, atskleidžiant, tiriant ir įspėjant veikas, už kurias numatyta baudžiamoji atsakomybė³³).

³² KUCONIS, P. *Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos sąvoka, struktūra, reikšmė*. Teisė. 1995, Nr. 29, p. 36.

³³ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškelimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 40.

Kaip kalbėta aukščiau, kiekvienas nusikaltimas yra individualus, tačiau sudarant kriminalistinę nusikalstamų veikų charakteristiką galima išskirti visumą tipinių duomenų apie nusikalstamą veiką. Kiekvienos nusikalstamos veikos tyrimo procesas taip pat yra individualus, tačiau ir šiuose procesuose be individualių požymių galima išskirti ir visumą tipinių duomenų apie nusikalstamų veikų tyrimo procesą, o iš to galima suformuluoti kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos sąvoką – tai visuma kriminalistiškai svarbių požymių apie tipinius, tarpusavyje tarpiai susijusius elementus, skirtus ištirti nusikalstamas veikas. Ši sąvoka yra bendro pobūdžio ir pilnai neatskleidžia jos esmės, todėl esant aukščiau išanalizuotai nusikalstamų veikų tyrimo veiklos elementų sistemai bei tyrimo veiklos pobūdžiui, siūlomas toks kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos apibrėžimas:

tai kompetentingo nusikalstamų veikų tyrimo subjekto veikloje, skirtoje ištirti nusikalstamas veikas, keliamų tyrimo uždavinių, sąlygojamų tyrimo eigoje susidarančių tyrimo situacijų, susidarančių tyrimo etapų bei naudojamų tyrimo priemonių siekiamam rezultatui pasiekti, kriminalistinis apibūdinimas.

Kiekvienas tiriamasis objektas turi savo sandarą arba struktūrą. Struktūra (lot. *structura* – sandara, išdėstymas; iš lot. *struere* - sudaryti) yra fundamentali sąvoka, nusakanti bet kokio objekto sandaros elementų išsidėstymą ir tarpusavio ryšius. Kitaip tariant, struktūra nusako bet kokios sistemos sandarą (abstrakčią arba konkrečią). Struktūra yra svarbi priemonė, leidžianti tam tikru aspektu samprotaujant nagrinėti ir apibendrinti kone kiekvieno mokslinio, filosofinio, meninio ar metafizinio tyrimo rezultatus arba svarstymus. Struktūra yra viena esminių sistemos (reiškinio) būties savybių, kurios pagrindu galima spręsti apie šios sistemos stabilumą ir kokybinį savitumą.³⁴

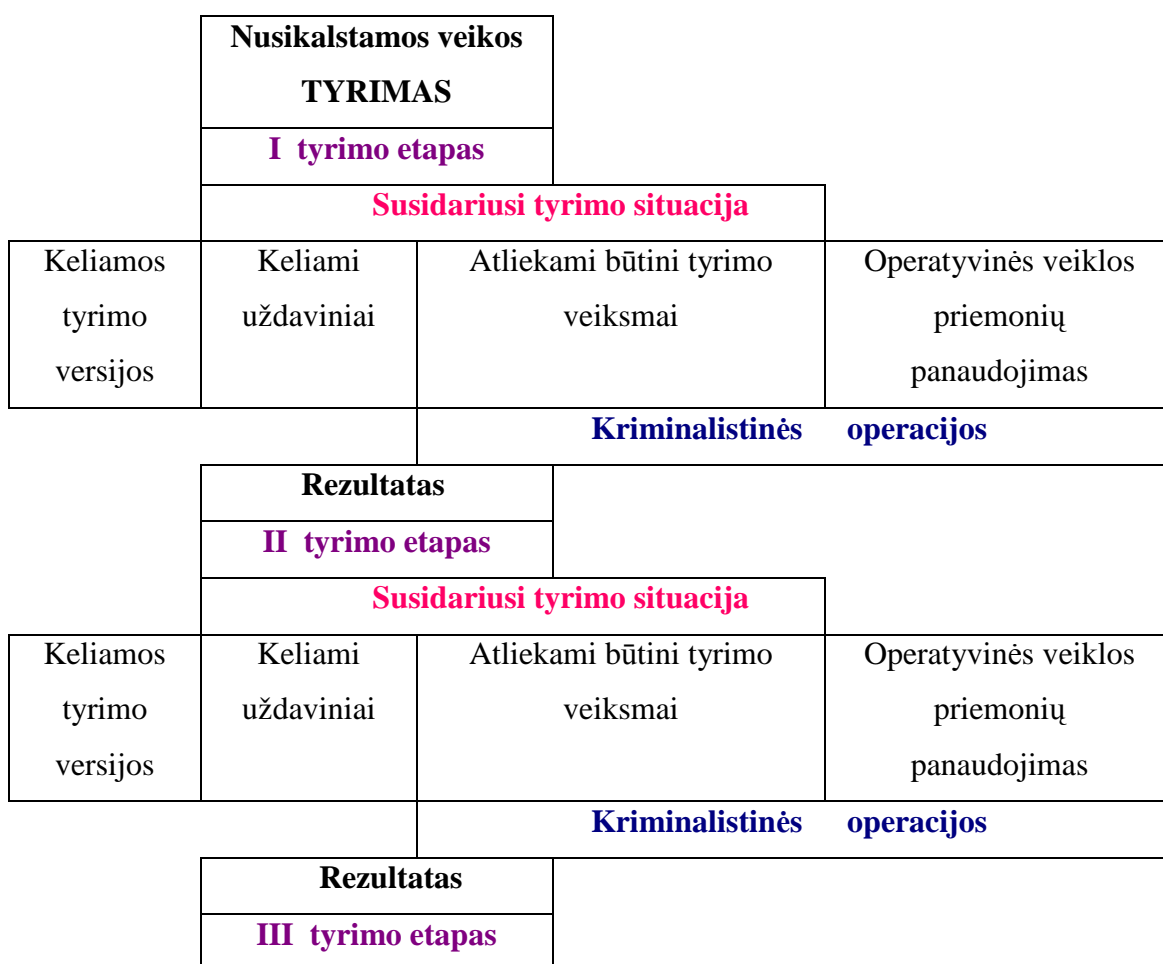
Taigi, „struktūra“ yra bet kokio objekto sandaros elementų išsidėstymas ir jų tarpusavio ryšys. Apibendrinant teismų praktiką, tokį ryšį pastebime tarp nusikalstamų veikų tyrimo etapų, situacijų ir kriminalistinių operacijų. Be to, priklausomai nuo nusikalstamos veikos tyrimo situacijos, nusikalstamos veikos tyrimo eigoje yra keliamos versijos (prielaidos), kurios leidžia nustatyti tyrimo kryptį. Versija – vienas iš kelių galimų kokio nors fakto, reiškinių aiškinimų, jos yra tyrimo planavimo pagrindas.³⁵ Iškėlus versiją, keliami tyrimo uždaviniai, kuriuos reikia atlikti nusikalstamos veikos tyrimo eigoje. Kiekvienas tyrimas skaidomas į etapus, nes kiekvienas etapas turi savo individualią paskirtį, kurių metu atliekami tik tam, konkrečiam etapui, būdingi tyrimo veiksmai.

³⁴ *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Strukt%C5%ABra>>.

³⁵ DANISEVIČIUS, P., PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 186.

Todėl, galima teigti, kad mūsų tiriamo objekto – nusikalstamų veikų tyrimo veiklos struktūrą, sudaro visi, aukščiau minėti, tarpusavyje tarpiai susiję elementai, sudarantys vieningą sistemą, leidžiančią planingai ir tikslingai atlikti tyrimą. Visą nusikalstamos veikos tyrimo procesą galima pavaizduoti taip (žr. 1 pav.):

1 pav. Nusikalstamų veikų tyrimo procesas

Iš šios nusikalstamos veikos tyrimo proceso schemos galima išskirti pagrindinius, tiksliausiai ir bendriausiai nusakančius visą tyrimo procesą, elementus, kurie, manau, ir turėtų sudaryti nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos struktūrą:

- nusikalstamų veikų tyrimo situacijos;
- nusikalstamų veikų tyrimo etapai;
- kriminalistinės operacijos.

Šią struktūrą taip pat galima pavaizduoti tokia schema (žr.2 pav.):

2 pav. Nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos struktūra

Nusikalstamos veikos tyrimas:
I tyrimo etapas
Susidariusi tyrimo Situacija
Kriminalistinės operacijos
II tyrimo etapas
Susidariusi tyrimo Situacija
Kriminalistinės operacijos
III tyrimo etapas

Taigi, kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo charakteristika yra išskiriama kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo analizės pagrindu, nagrinėjant nusikalstamų veikų tyrimo veiklą. Analizuojant šią veiklą išskiriami bendri bruožai, kurie vėliau yra naudojami metodinėms rekomendacijoms kurti. Metodinės rekomendacijos, kaip minėta anksčiau, skiriamos nusikalstamų veikų tyrimo subjektams, todėl šios charakteristikos reikšmė yra svarbi ir praktine, ir teorine prasme nusikalstamų veikų sėkmingam tyrimui bei jų prevencijai. Teorine prasme – nes padeda kurti rekomendacijas, o praktine – padeda tyrėjui kryptingai bei racionaliai priimti reikiamus sprendimus atliekant tyrimą.

Kriminalistinė nusikalstamų veikų charakteristika ir kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo charakteristika, manau, yra glaudžiai susijusios tarpusavyje. Nesant nusikalstamos veikos nereikėtų atlikti ir jos tyrimo, tačiau, kai nusikalstama veika yra įvykdyta, tyrimas, kad ir kokia ji akivaizdi bebūtų, yra būtinas visų jos priešasčių, būdų, motyvų ir tikslų nustatymui. Todėl galima sutikti su V. Obrazcov nuomone, kad šios abi charakteristikos gali sudaryti vieną jas apibendrinančią sistemą: kriminalistinę nusikalstamų veikų padarymo ir jų tyrimo charakteristiką.³⁶

³⁶ OBRAZCOV, V.A. *Kriminalističeskaja charakteristika raskrytija prestuplenij*. Mėžvuz. Sv. – Barnaul, 1982, p. 122.

2.1. Nusikalstamų veikų tyrimo etapai

Kiekvienos nusikalstamos veikos tyrimas, kaip ir bet kuri veikla, susideda iš tam tikrų etapų (stadijų). Kriminalistinėje literatūroje išskiriami 3 pagrindiniai tyrimo etapai: pirminis, tolesnis ir baigiamasis, kurių paskirtis - visapusiškas nusikalstamos veikos aplinkybių išaiškinimas ir ištyrimas. H. Malevskis ir R. Burda išskiria kaip atskirą 4 etapą – pranešimą, pareiškimą apie įvykį, gautos ir surinktos medžiagos įvertinimą ir sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimą.³⁷ Kai kurie mokslininkai išskiria pasiruošimo tyrimui etapą, kuris jų nuomone nėra tyrimo dalis, o tik pasiruošimas jam,³⁸ bei parengtinį tyrimą, kuris atliekamas siekiant nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje, tiriamo įvykio pagrindu sudaryti reikiamas sąlygas tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą ir jį realizuoti, objektyviai ir visapusiškai nustatyti nusikalstamos veikos aplinkybes.³⁹ Pasiruošimo tyrimui etapas, mokslininkų nuomone, skirtas turimos medžiagos papildymui papildomais duomenimis, trūkstamais ikiteisminiam tyrimui pradėti.

Etapų išskirimas tik į tris pagrindinius etapus, manau, yra visiškai teisingas, kadangi pranešimas, pareiškimas apie įvykį, gautos ir surinktos medžiagos įvertinimas ir sprendimo pradėti ikiteisminį tyrimą priėmimas ar pasiruošimo tyrimui etapai tyrimui nėra tokie reikšmingi, nes jie trunka labai trumpą laiko tarpą, t.y. jų metu gauta informacija tik įvertinama, o veikos aplinkybių tyrimas nėra atliekamas. O kriminalistiniu aspektu nusikalstamų veikų tyrimo veiklai reikšmingiausi etapai yra du: pirminis ir tolesnis, nes būtent šių etapų metu vyksta visapusiškas nusikalstamos veikos aplinkybių tyrimas. Baigiamojo etapo metu sprendžiama ar tyrimas išsamiai atliktas, ar nereikia jo papildyti bei formuluojamos atlikto tyrimo išvados.

Pirminis tyrimo etapas yra pats svarbiausias nusikalstamų veikų tyrimo eigoje. Klaidos, padarytos šio etapo metu, nulemia neigiamas tyrimo pasekmes. Šiame etape svarbu kuo operatyviau ir atsakingiau surinkti visą tyrimui būtiną informaciją, tiksliai bei kvalifikuotai atlikti procesinius veiksmus, organizuoti operatyvines paieškos ar kitas operacijas. Ypatingai operatyviai ir apgalvotai tokie veiksmai turi būti atliekami tiriant pavojingus nusikaltimus, kadangi nusikaltimo pėdsakai per trumpą laiką gali būti sunaikinti, o kaltininkas pasislėpti nuo tyrimo, ir vėliau, atliekant procesinius veiksmus, nusikaltimo pėdsakų ar kaltininkų surasti nepavyks, arba kaltininko paieškos komplikuosius bei pats nusikaltimo tyrimas nukentės.

³⁷ BURDA, R., MALEVSKI, H., LATAUSKIENĖ, E. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius, 2004, p. 87.

³⁸ JABLOKOV, N.P., KOLDIN, V.J. *Kriminalistika*. Izdatelsto MGU, 1990, p. 320.

³⁹ OBRAZCOV, V.A. *Kriminalistika*. Jurist, 1995, p. 23.

Pirminis tyrimo etapas tai pirminių tyrimo veiksmų atlikimas, tipinių versijų apie nusikalstamas veikas tikrinimas, įrodomosios informacijos rinkimas, nusikaltėlio paieškos ir sulaikymo organizavimas, padarytos žalos atlyginimo užtikrinimas, sąlygų, padėjusių įvykdyti nusikalstamą veiką, nustatymas.⁴⁰ E. Iščenko pirminį etapą apibūdina kaip nusikalstamų veikų tyrimo pradžios periodą, būtiną nusikalstamos veikos aplinkybių ir asmens, padariusio nusikalstamą veiką nustatymui, kurio kryptingumas priklauso nuo tyrimo situacijų ir kriminalistinės nusikalstamų veikų charakteristikos⁴¹.

Pirminiame tyrimo etape keliami uždaviniai priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio bei esamos tyrimo situacijos. Tyrimo situacijos būna labai įvairios: įvykio kaltininkas bei nukentėjęs žinomi (nustatytos jų asmenybės), bet nežinoma kaltininko buvimo vieta arba įvykio kaltininkas nežinomas, o nukentėjęs asmuo žinomas ar kt. Pirmuoju atveju, be visų įrodomosios informacijos rinkimo veiksmų, reikės nustatyti kaltininko buvimo vietą, o reikalui esant organizuoti ir jo sulaikymą. Antruoju atveju būtina imtis operatyvių priemonių kaltininko nustatymui bei jo sulaikymui, kurių nesiėmus, kaltininkas turės pakankamai laiko pasislėpti.

Pirminiame tyrimo etape yra keliamos tyrimo versijos, kurios arba pasitvirtina, arba ne. Visos jos turi būti tikrinamos, nes bet koks gautas rezultatas turi didelę reikšmę atliekant tyrimą. Nepasitvirtinus nei vienai versijai turi būti keliamos naujos ir vėlgi tikrinamos.

Dažnai pirminio etapo metu daromos klaidos, kurių vėliau ištaisyti neįmanoma. Kaip pavyzdį galima pateikti tokį atvejį: Turkijos piliečio Mehmeto Kaja brolis Abdülmenafas Kaja buvo nužudytas Dounay apylinkėse 1985 m. kovo 25 d. Tą dieną Kurdistano darbo partijos nariai apšaudė kareivius, o pastarieji atsakė ugnimi. Po susišaudymo įvykio vietoje buvo rastas kūnas, prie kurio gulėjo automatas. Įvykio vietoje atlikus išorinę kūno apžiūrą, gydytojas surašė apžiūros išvadą konstatuodamas, kad mirties priežastis buvo širdies kraujo apytakos nepakankamumas, kurį sukėlė šautinės žaizdos. Gydytojo nuomone, autopsija nebuvo būtina – esamomis sąlygomis jos praktiškai nebuvo įmanoma atlikti. Prokuroras nusprendė, kad nužudytasis buvo per susidūrimą su saugumo pajėgomis žuvęs teroristas. Įvykio vietoje jis neapklausė nė vieno saugumo darbuotojo ir nebandė išsiaiškinti, ar buvo tuščių šovinių, kurie turėjo patvirtinti teiginį apie vykusį intensyvų susišaudymą. Prokuroras yra nepriklausomas atliekantis tyrimą oficialus asmuo, todėl jis turėjo daugiau dėmesio skirti, kad įvykio vietoje būtų surinkti įrodymai, padedantys atkurti įvykių eigą ir leidžiantys jam pačiam įsitikinti, jog nužudytasis, nors ir su paprasto valstiečio drabužiais, iš tiesų buvo teroristas, kaip tai buvo tvirtinama. Be to, nebuvo atlikti nužudytojo drabužių ar rankų tyrimai, siekiant surasti parako

⁴⁰ BURDA, R., MALEVSKI, H., LATAUSKIENĖ, E. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius, 2004, p. 87.

⁴¹ IŠČENKO, E.P. *Problemy pervonačalnogo etapa rassledovanija prestuplenij*. Krasnojarsk, 1987, p. 9.

žymes ir nebuvo patikrinti pirštų atspaudai ant ginklo. Bet kuriuo atveju šios klaidos turi būti laikomos ypač didelėmis atsižvelgiant į tai, kad vėliau kūnas buvo perduotas kaimiečiams, todėl buvo neįmanoma atlikti kokius nors papildomus tyrimus, įskaitant ir kūne esančių kulų analizę.⁴²

Taigi, pirminio tyrimo etapo metu privalu užtikrinti kaltininko dalyvavimą procese, o taip pat savalaikį bei pilną duomenų apie nusikalstamą veiką surinkimą ir jų patikrinimą, kadangi įrodymai turi neigiamą savybę – su laiku pradingti ar gali būti tyčia suinteresuotų asmenų sunaikinti ir vėliau jų užfiksuoti nebebus galimybės, kas nulems neįmanomą tiesos atskleidimą byloje.

Tolesnis tyrimo etapas yra nemažiau svarbus nei pirminis. Pirminio etapo metu svarbu surinkti kuo daugiau duomenų apie nusikalstamą veiką bei nustatyti ir surasti kaltininką, o tolesnio tyrimo etapo metu visi surinkti duomenys įstatymų nustatyta tvarka turi būti nuodugnai tikrinami bei tiriami. Kada baigiasi pirminis ir prasideda tolesnis tyrimo etapas kriminalistikos literatūroje nėra tiksliai apibrėžiama. Tačiau, remiantis pirminio ir tolesnio etapų uždaviniais, darytina prielaida, kad tolesnis tyrimo etapas turėtų prasidėti tuomet, kai yra nustatytas bei sulaikytas nusikalstamos veikos kaltininkas (ar kitokiu būdu užtikrintas jo dalyvavimas baudžiamajame procese), nes tik tuomet įmanomas visų surinktų duomenų nuodugnus vertinimas ir tikrinimas, t.y. BPK numatytų ikiteisminio tyrimų veiksmų atlikimas: įtariamojo apklausa, akistata su įtariamoju asmeniu, parodymų patikrinimo veiksmai, įvairių ekspertizių atlikimas (priklausomai nuo nusikalstamos veikos pobūdžio) ar kiti veiksmai.

R. Belkin nuomone, kai kaltininkas yra nustatytas bei rastas ir surinkta pakankamai duomenų, kad būtų galima jį patraukti atsakomybėn, tolimesniame tyrimo etape atliekamas kruopštus surinktų duomenų patikrinimas, nustatomi nusikalstamos veikos bendrininkai, jos epizodai bei priežastys, nulėmusios įvykdyti šią veiką.⁴³ Kai veikos kaltininkas dar nėra nustatytas bei surastas šio etapo metu, be visų reikiamų ikiteisminio tyrimo veiksmų, kartu yra atliekami ir operatyvinės paieškos veiksmai tokio asmens išaiškinimui bei jo buvimo vietos nustatymui. Todėl, šiuo atveju, tolesnio tyrimo etapo uždaviniai įgauna žymiai platesnę prasmę ir jis negali būti laikomas vien surinktų duomenų patikrinimo bei analizės etapu. Po surinktos medžiagos analizės ir įvertinimo turi būti sudaromas tolimesnis nusikalstamos veikos tyrimo planas, siekiant atskleisti nusikalstamą veiką, ir tik po to - visapusiškas kaltės įrodinėjimas.⁴⁴

⁴² Kaja prieš Turkiją 1998 m. vasario 19 d. sprendimas. Neoficiali bylos santrauka ir bylos aplinkybės. *Europos Tarybos informacijos biuras* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 05 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etib.lt/site_files/bylos/Kaja%20v.%20Turkija.doc>.

⁴³ BELKIN, R.S. *Kriminalistika: problemų, tendencijų, perspektyvų*. Izdatelstvo Juridičeskaja literatūra, 1998. p. 240.

⁴⁴ BELKIN, R.S. *Kriminalistika: problemų, tendencijų, perspektyvų*. Izdatelstvo Jjuridičeskaja literatūra, 1998. p. 240.

Taigi, tolesnio etapo metu atliekami kiti ikiteisminio tyrimo veiksmai, kurie nėra atliekami ar nebuvo pakankamai išsamiai atlikti pirminio etapo metu, tiriami ir vertinami surinkti duomenys, reikalui esant, renkami nauji. Tolesnio tyrimo etapo uždavinys - surinkti tiek medžiagos, kad tarp jos nustatytų faktų neliktų jokių prieštaravimų, o įtariamam nusikalstamos veikos padarymu asmeniui būtų pateikti neginčijami įrodymai dėl jo kaltės nusikalstamos veikos atžvilgiu. Kiekvienu atveju, įtariant asmenį dėl nusikalstamos veikos padarymo, būtina ištirti visus duomenis, galinčius patvirtinti ar paneigti jo ryšį su nusikalstama veika, o visi ikiteisminio tyrimo veiksmai turi būti atliekami teisėtais būdais bei fiksuojami įstatymų nustatyta tvarka, nes tik tada jie gali būti tinkamais įrodymais byloje.

Baigiamuoju tyrimo etapu yra baigiamas nusikalstamos veikos tyrimas, tačiau, kaip minėta aukščiau, kriminalistiniu aspektu nusikalstamų veikų tyrimui jis nėra reikšmingas, nes bylos aplinkybių tyrimas jo metu nėra atliekamas. Tai tik pirminio bei tolesnio etapų metu surinktų duomenų apibendrinimo bei atlikto ikiteisminio tyrimo išvadų formulavimo stadija, kuri prasideda tuomet, kai nustatoma, jog tyrimas atliktas išsamiai bei jo papildyti nereikia.

Taigi, esant tokiai nusikalstamų veikų tyrimo etapų sistemai galima teigti, kad bet kurios nusikalstamos veikos tyrimas vyksta planingai, šių etapų metu yra sprendžiami įvairūs uždaviniai, vyksta sudėtinga tyrimo subjekto mąstomoji veikla, kuri reikalauja nepaprastai daug susikaupimo, žinių, patirties bei jėgų.

Tyrimo suskirstymas etapais neleidžia patraukti atsakomybėn bet kurį nusikalstama veika įtartą asmenį, kadangi nusikalstamų veikų aplinkybės yra kruopščiai tiriamos, tikrinamos, atliekamos įvairios ekspertizės, pateikiami neginčijami įrodymai asmeniui, padariusiam tiriamą veiką, teisinantys nekaltą asmenį įrodymai arba faktai, įrodantys, jog asmeniui būtina taikyti priverčiamąsias medicinos priemones.

2.2. Nusikalstamų veikų tyrimo situacijos

Tiriant bet kurią nusikalstamą veiką ir turint atitinkamą informacijos apie ją kiekį, susidaro tam tikros tyrimo situacijos, kurios nulemia tolimesnį bylos tyrimą, jo kryptis. Tyrimo situacijos dažnai bylos tyrėjui parodo kelią, kuriuo reikėtų eiti toliau atliekant tyrimą.

Sąvoka „situacija“ reiškia tam tikrą padėtį, būklę, tuo tarpu „tyrimo situacija“ reiškia – tyrimo padėtį, būklę, kuri susiformuoja tam tikroje tyrimo stadijoje. Dėl pastarosios sąvokos įvairūs mokslininkai nepateikia vieningo apibrėžimo ir apibūdina ją taip - tai tyrimui

reikšmingos informacijos visuma, atsirandanti apibrėžtu laiku tiriant nusikalstamą veiką⁴⁵; tai tyrimo būklės modelis, nulemiantis tyrimo subjekto būtinus veiksmus viename ir kitame nusikalstamos veikos tyrimo etape⁴⁶; tai nusikaltimo tyrimo proceso specifinis pasireiškimas. Tam tikra faktinė padėtis (būklė), kuri formuojasi, egzistuoja ir keičiasi (transformuojasi) tiriant nusikaltimą, priklausomai nuo tam tikrų, kriminalistiniu požiūriu reikšmingų, aplinkybių (veiksnių) turinio ir apimties⁴⁷; tai padėtis, susidaranti tam tikru, tyrėją dominančiu, nusikalstamos veikos tyrimo momentu, charakterizuojanti vertinamo tyrimo momento taktinį, strateginį arba taktinį-strateginį informacinį srautą.⁴⁸ Manau reikėtų sutikti su tais autoriais⁴⁹, kurie tyrimo situaciją apibūdina kaip faktinę padėtį (būklę), nes ji susidaro tam tikru tyrimo metu, tyrimo procesui esant tam tikroje padėtyje, sukaupus tam tikrą informacijos kiekį apie nusikalstamą veiką ir tyrėjams nurodančia konkrečią tyrimo kryptį.

Tyrimo situacijos susiformuoja pradėjus ikiteisminį tyrimą bei sukaupus informacijos apie nusikalstamos veikos aplinkybes tokį kiekį, kuris leistų tyrėjui priimti atitinkamus sprendimus dėl bylos tyrimo krypties ir kelti reikiamus uždavinius. Tačiau, esant sudėtingoms byloms, tyrimo situacijos gali susidaryti ne tik ikiteisminio tyrimo pradžioje. Tyrimo eigoje gali būti tokia situacija, jog paaiškėja kitos svarbios bylai aplinkybės ir tyrimo situacija krypsta kita linkme bei priimami kiti sprendimai, keliami kiti uždaviniai. Žinoma, geriau, kad tokių situacijų pasikeitimų byloje nebūtų ir tyrimas vyktų sklandžiai nuo pat ikiteisminio tyrimo pradžios. To priežastys – nusikaltėlių išradingumas arba priešingai, tokią padėtį gali nulemti nekokybiški tyrimo subjekto veiksmai pirminėje tyrimo stadijoje. Todėl, galima sutikti su A. Gorbatkov nuomone, kad visas nusikaltimo tyrimo procesas paprastai susideda iš tam tikrų tyrimo situacijų, kurios formuojamos, egzistuoja ir keičiasi (transformuojasi) tiriant nusikaltimą, priklausomai nuo tam tikrų, kriminalistiniu požiūriu reikšmingų, aplinkybių (veiksnių) turinio ir apimties.⁵⁰

Tyrimo situacijos turi savo turinį ir elementus. Turinį sudaro surinkti byloje duomenys ir kita informacija, turinti reikšmės tyrimui⁵¹, nes konkreti tyrimo situacija susiformuoja tik turint duomenų apie nusikalstamą veiką, būdą, mechanizmą ir kt. Tačiau neretai, ypač pradiniam tyrimo etape, apie nusikalstamą veiką turimas minimalus kiekis duomenų, bet

⁴⁵ BURDA, R., MALEVSKI, H., LATAUSKIENĖ, E. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius, 2004, p. 86.

⁴⁶ BAJEV, O.J. *Osnovy kriminalistiki*. Izdatelstvo Ekzamen, 2003, p. 248.

⁴⁷ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškelimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 46.

⁴⁸ JABLOKOV, N.P. *Kriminalistika*. Izdatelstvo Jurist, 2005, p. 74.

⁴⁹ BAJEV, O.J. *Osnovy kriminalistiki*. Izdatelstvo Ekzamen, 2003, p. 248, GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškelimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 46, JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovanija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 74.

⁵⁰ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškelimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 46.

⁵¹ BURDA, R., MALEVSKI, H., LATAUSKIENĖ, E. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius, 2004, p. 86.

tyrimo situacijai susiformuoti pakanka net ir jo, nes tyrimo procesas negali sustoti pradiniam taške, o tyrėjams tenka įvertinti kad ir minimalius duomenis apie nusikalstamą veiką bei priimti tinkamus sprendimus veikos tyrime.

R. Burda, H. Malevski, E. Latauskienė išskiria elementus, sudarančius tyrimo situaciją: tyrėjo ir proceso dalyvių susiklosčiusių santykių pobūdį ir pan., informacinį pobūdį (tyrėjo informatyvumas), procesinį ir taktinį pobūdį (ikiteisminio tyrimo pradėjimą, įrodomosios informacijos rinkimą, jų šaltinius, kardamosios priemonės parinkimą, tam tikrų ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimą ir kt.), organizacinį-techninį pobūdį.⁵² Elementai yra sudaromoji ko nors dalis⁵³. Tyrimo situacijai susiformuoti pakanka informacijos apie pačią nusikalstamą veiką, todėl pagrindinis elementas, sudarantis tyrimo situaciją, manau, turėtų būti informacija apie nusikalstamos veikos aplinkybes, kurios, kad ir minimaliausias kiekis, jau suformuoja tyrimo situaciją, o aukščiau minėti elementai (tyrėjo informatyvumas ar kiti) šią informaciją leidžia papildyti arba, atvirkščiai, susiaurinti.

Tyrimo situacijas lemia (apibūdina) tam tikri veiksniai. Didžiausią įtaką jai susiformuoti turi pati nusikalstama veika, jos padarymo būdas, laikas, vieta, nusikaltėlių paliekami pėdsakai, svarbios tyrimui informacijos turinys. A. Gorbatkov prie veiksmų, lemiančių tyrimo situacijas, taip pat priskiria dar ir šiuos: tyrėjo technines galimybes, galimybę įtraukti į nusikaltimo tyrimą papildomas jėgas, laiko tarpą, kuris praėjo nuo nusikaltimo padarymo, taip pat laiką, kurį turi tyrėjas tam tikriems nusikaltimo tyrimo metu kylantiems uždaviniams spręsti, gyvenimišką nusikaltėlio patirtį, jo asmenybės savybes, ankstesnės nusikalstamos veikos patirtį, į nusikaltimą įtrauktų asmenų tarpusavio santykius, įtariamųjų ar kaltinamųjų poziciją nusikaltimo tyrimo metu, įtariamųjų ar kitų bylos baigtimi suinteresuotų asmenų informuotumą apie tyrėjo žinioje esančius įrodymus, pasipriešinimo tyrėjo veiksmams, kuriais siekiama atskleisti ir ištirti nusikaltimą, intensyvumą ir pobūdį, nukentėjusiųjų, liudytojų baudžiamojoje byloje požiūrį į nusikaltimo atskleidimą ir tyrimą, gynėjo profesionalumą, jo suinteresuotumo bylos baigtimi laipsnį, gyvenimišką tyrėjo patirtį, jo asmenybės savybes, profesionalumą ir kt.⁵⁴ Su šiais A. Gorbatkov teiginiais galima sutikti, kadangi tyrimo situacijai būdinga kintamumo savybė. Esant pradinei nusikalstamos veikos tyrimo stadijai pirminiai duomenys apie nusikalstamą veiką dažniausiai esti vienoki (pvz. tyrėjo informatyvumas apie ją yra ribotas ar pan.), o tyrimui einant tolyn ir, aukščiau minėtiems veiksniams ją veikiant, tyrimo situacijos gali keistis viena ar kita linkme.

⁵² BURDA, R., MALEVSKI, H., LATAUSKIENĖ, E. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius, 2004, p. 87.

⁵³ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [žiūrėta 2008 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfo.lt/webdic/>>.

⁵⁴ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškelimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 46.

Kriminalistikos moksle tyrimo situacijos skirstomos į tipines ir konkrečias, situacijas, kurios susiklosto bendrai visos bylos tyrimo eigoje, ir situacijas, kurios atsiranda atliekant vieną tyrimo veiksmą⁵⁵; pirmines, tarpines ir galutines, konfliktines ir nekonfliktines⁵⁶. Nusikalstamų veikų tyrimo metodikų rengimo atžvilgiu reikšmingiausias tyrimo situacijų skirstymas yra į tipines ir konkrečias. Tiriant bet kokią veiką, susidaranti situacija yra konkreti (individuali), tačiau konkrečių bylų teismų praktikos ar įvairių nusikalstamų įvykių analizė rodo, kad neretai iš šių individualių situacijų (apibendrinant baudžiamąsias bylas) galima išskirti tipines tyrimo situacijas (turinčias bendrų požymių) ir jas panaudoti, kuriant nusikalstamų veikų tyrimo metodines rekomendacijas.

Tiriant nusikalstamą veiką ir esant tipinei situacijai galima kelti ir tipines versijas. Versija tai galima prielaida. Tiriant nusikaltimą, galimos prielaidos keliamos apie tyrimui reikšmingus faktus, kai dar labai mažai esama informacijos apie įvykį. Nusikalstamos veikos tyrimo pradžioje tokių prielaidų gali būti daug ir įvairių (galimi nusikaltimo vykdytojai, jo bendrininkai, nusikaltimo motyvai bei tikslai ir kt.). Tolimesnėje tyrimo eigoje, patikrinus galimas prielaidas, jų skaičius pamažu mažėja, o tuo pačiu aiškėja nusikalstamos veikos aplinkybės ir jų vykdytojai.

Versijos, kaip ir tyrimo situacijos, taip pat yra klasifikuojamos į tipines ir individualias. Konkreti versija keliami tiriant tam tikrą nusikaltimą. Ji remiasi arčiausia tipine versija. Tipinės versijos keliamos pradinėje tyrimo stadijoje, kai turima labai mažai informacijos apie tiriamąjį įvykį ir grindžiamos analoginių bylų tyrimo praktikos apibendrinimo duomenimis⁵⁷.

Tipinių versijų panaudojimas galimas tik esant tipinei tyrimo situacijai. Kai tyrimo situacija yra individuali tuo pačiu keliami ir individuali tyrimo versija. Vadovaujantis įvairia kriminalistikos literatūra⁵⁸ ir nusikalstamų veikų tyrimo praktika, galimos tokios tyrimo situacijos bei versijos:

1. Gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, **yra duomenys apie nukentėjusįjį asmenį bei apie tariamai kaltą asmenį**. Esant tokiai situacijai tyrimo kryptis turėtų būti tokia – būtina patikrinti gautą pranešimą, jam pasitvirtinus bei, esant galimybei, apklausti nukentėjusįjį, įtariamą asmenį, įvykio liudytojus ar asmenis, galinčius turėti bent kokios informacijos apie įvykį, nustatyti jų asmenybes, patikrinti visas tariamo įvykio aplinkybes, surinkti kaip įmanoma daugiau duomenų, susijusių su nusikalstama veika: galimus pėdsakus, objektus ar pan., galinčių vėliau praversti nusikalstamos veikos tyrimo eigoje. Jei

⁵⁵ BURDA, R., MALEVSKI, H., LATAUSKIENĖ, E. *Kriminalistikos taktika ir metodika*. Vilnius, 2004, p. 87.

⁵⁶ BURDA, R. *Kriminalistikos taktika*. Vilnius, 2001, p. 70.

⁵⁷ PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M., DANISEVIČIUS, P. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985, p. 187.

⁵⁸ JABLOKOV, N.P. *Kriminalistika*. MGU, 1990, p. 86.

JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovanija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 88.
BAJEV, O.J. *Osnovy kriminalistiki*. Izdatelstvo Ekzamen, 2003, p. 249.

nusikalstamos veikos kaltininkas nerastas – vykdyti veiksmus, susijusius su kaltininko buvimo vietos nustatymu bei sulaikymu. Šiuo atveju tipinės versijos keliamos apie nusikalstamos veikos aplinkybes, bendrininkus, motyvus bei tikslus, galimos kaltininko buvimo vietos (jei jis nesulaikytas).

2. Gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, **nustatyta nukentėjusiojo asmenybė, tačiau nėra nustatytas asmuo, tariamai kaltas dėl įvykio**. Tyrimo kryptis - būtina patikrinti gautą pranešimą, jam pasitvirtinus vykdyti veiksmus, susijusius su kaltininko bei jo asmenybės nustatymu, jo paiešką bei atlikti kitus aukščiau minėtus procesinius, tyrimui būtinus, veiksmus. Šioje situacijoje keliamos tipinės versijos dėl galimų nusikalstamos veikos subjektų, jų bendrininkų rato, nukentėjusiojo ir nusikalstamos veikos kaltininko tarpusavio ryšių, galimai paskatinusių įvykdyti nusikalstamą veiką, galimos kaltininko buvimo vietos, nusikalstamos veikos aplinkybių, motyvų bei tikslų.

3. Gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, **nustatytas asmuo, tariamai kaltas dėl įvykio, tačiau nežinoma nukentėjusiojo asmenybė**. Tyrimo kryptis - būtina patikrinti gautą pranešimą, jam pasitvirtinus vykdyti skubų nukentėjusiojo asmens asmenybės nustatymą, jei rastas lavonas – jo atpažinimą, bei galimas jo sąsajas su įtariamoju asmeniu, įtariamojo asmens sulaikymą, jei pasislėpęs nuo tyrimo – jo paiešką o taip pat atlikti kitus, aukščiau minėtus, procesinius veiksmus. Tipinės versijos keliamos dėl nukentėjusiojo ir nusikalstamos veikos kaltininko tarpusavio ryšių, galimai paskatinusių įvykdyti nusikalstamą veiką, jei kaltininkas pasislėpęs nuo tyrimo – dėl galimos jo buvimo vietos, nusikalstamos veikos aplinkybių, motyvų bei tikslų.

4. Gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, **nežinomas nei nukentėjusysis asmuo, nei asmuo, kaltas dėl įvykio**. Tyrimo kryptis - būtina patikrinti gautą pranešimą, jam pasitvirtinus vykdyti skubų nukentėjusiojo asmens asmenybės nustatymą, skubų asmens, kalto dėl nusikalstamos veikos padarymo, asmenybės nustatymą bei jo paiešką, o taip pat atlikti kitus, aukščiau minėtus, procesinius veiksmus. Tipinės versijos keliamos dėl galimų nusikalstamos veikos subjektų, jų bendrininkų rato, nukentėjusiojo ir nusikalstamos veikos kaltininko tarpusavio ryšių, galimai paskatinusių įvykdyti nusikalstamą veiką, lavono buvimo vietos, nusikalstamos veikos aplinkybių, motyvų bei tikslų.

Pateiktos tyrimo situacijos būdingos daugumai nusikalstamų veikų. Jos susiformuoja tiriant tas veikas, kuriose gali būti nukentėjusysis asmuo. Tačiau, pagal BK, galimos veikos, kuriose bus tik nusikaltimo subjektas, o nukentėjusiojo asmens nebus. Tai didžioji dauguma

nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų ekonomikai ir verslo tvarkai, finansų sistemai ir kt. Todėl, tipinės situacijos tiriant, pavyzdžiui, kontrabandą⁵⁹ gali būti:

1) yra pakankamai informacijos apie padarytą nusikalstamą veiką, bet nėra ar beveik nėra duomenų apie jos subjektą. Tokiu atveju būtinas greitas duomenų apie nusikalstamą veiką suradimas ir fiksavimas, informacijos, galinčios padėti nustatyti (o jeigu įmanoma – sulaikyti) nusikalstamos veikos subjektą bei šios informacijos gavimo šaltinių nustatymas. Tipinės versijos šiuo atveju gali būti keliamos dėl: kontrabandos subjektų rato, jų buvimo vietų, nusikalstamos veikos motyvų ir tikslų, nusikalstamos veikos dalyko įgijimo šaltinių ir būdų, jų laikymo, realizavimo vietų ir būdų, perkėlimo bei maskavimo būdų ir priemonių, galimų bendrininkų, kitų nusikaltimų, susijusių su kontrabanda, padarymo (pavyzdžiui, vagystė, papirkimas), nusikalstamos veikos padarinių, mechanizmo.

2) Yra pakankamai informacijos apie padarytą nusikalstamą veiką ir apie jos subjektą, bet jo buvimo vieta nežinoma; nusikalstamos veikos subjektas yra sulaikytas arba tiksliai žinoma jo buvimo vieta. Esant tokiai situacijai svarbu nustatyti nusikalstamos veikos subjekto buvimo vietą, surinkti kuo daugiau duomenų apie nusikaltėlio asmenybę, jo giminytės ir kitus ryšius, nustatyti nežinomus tyrimui nusikaltimo rengimo veiksmus ir kitas objektyviosios pusės aplinkybes, nusikaltimo mechanizmą, bendrininkus, užfiksuoti turimus ir gauti papildomus pasislėpusio nuo tyrimo asmens nusikalstamos veikos įrodymus, įrodyti įtariamojo kaltę ir nustatyti nusikaltimo padarymo motyvus, tikslus, nustatyti aplinkybes, kuriomis kontrabandos subjektas pasišalino iš savo gyvenamosios vietos. Tipinės versijos keliamos dėl: nežinomų objektyviosios kontrabandos pusės aplinkybių, galimų bendrininkų, liudytojų, konkretaus asmens kaltumo, veikos mechanizmo, motyvų, tikslų, aplinkybių, kurioms esant nusikalstamos veikos subjektas pasišalino iš įvykio, gyvenamosios vietos, galimų kontrabandos subjekto buvimo vietų, kitų nusikaltimų, susijusių su kontrabanda, padarymo.⁶⁰

Iš pateiktų tyrimo situacijų matome, kad jų pobūdį nulemia pati nusikalstama veika, jos padarymo būdas, aplinkybės, turimų apie ją duomenų visuma ir kitos, aukščiau minėtos, situacijai susiformuoti svarbios aplinkybės. Svarbų vaidmenį, planuojant tyrimą, vaidina ir paties tyrimo subjekto mąstomoji veikla, jo asmeninės savybės, nusikaltimo subjekto noras ar nenoras bendrauti su teisėsaugos pareigūnais, liudytojų teikiama informacija. Kuo daugiau tyrėjas turi informacijos apie nusikalstamą veiką, tuo greitesnis nusikalstamos veikos išaiškinimas bei ištyrimas.

⁵⁹ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškėlimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 47.

⁶⁰ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškėlimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 46.

Kartais, tiriant nusikalstamas veikas, priklausomai nuo nusikalstamos veikos pobūdžio, ne visada galima išskirti tipines tyrimo situacijas, kadangi, kaip žinome, kiekviena nusikalstama veika yra ir individuali. Tokiu atveju tipinės situacijos ir tipinės tyrimo krypties tyrėjas panaudoti negalės, o reikės vadovautis tik tai individualiai veikai būdinga tyrimo situacija ir kelti individualias versijas, todėl tyrėjui teks pasitelkti visas jėgas, profesines bei kitas žinias tam, kad nusikalstama veika būtų atskleista.

Esant bet kuriai iš tyrimo situacijų, nusikalstamos veikos tyrimas turi būti atliekamas kuo išsamiau bei kokybiškiau. Tinkamas įrodomos medžiagos surinkimas garantuos savalaikį, išsamų nusikalstamos veikos aplinkybių ištyrimą bei nustatymą, o taip pat tik kaltų nusikalstamos veikos padarymu asmenų nubaudimą.

2.3. Kriminalistinės operacijos

Nusikalstamos veikos tyrimas yra sudėtinga veikla. Dažnai šios veiklos metu susidaro tokia padėtis, kai nusikalstamos veikos ištyrimui, nusikalstamos veikos subjekto nustatymui ar suradimui, tyrėjas pasitelkia ir kitų subjektų, galinčių padėti tyrime, pagalbą. Tokia pagalba pasireiškia tam tikrų operacijų atlikimu (operacija – veiksmai vienam uždaviniui atlikti⁶¹ arba kompleksas veiksmų (būdų), naudojamų viename iš atliekamos veiklos etapų⁶²).

Kriminalistikos mokslo literatūroje nusikalstamų veikų tyrimo veikla, kai iškilusiems sudėtingiems uždaviniams spręsti panaudojama tam tikra pagalba, vadinama taktine arba kriminalistine operacija. Tai viena iš efektyvių priemonių, sprendžiant taktinius ir procesinius uždavinius tiriant nusikaltimą⁶³.

Ilgą laiką nebuvo nusistovėjusios nuomonės dėl kriminalistinės operacijos turinio ir ji buvo apibūdinama įvairiai, įtraukiant į sąvoką vienus ar kitus požymius arba, atvirkščiai, kai kuriuos iš jų išbraukiant. Pastaruoju metu ši sąvoka maždaug nusistovėjo ir įgavo tokią prasmę: suderintų ir pagal tikslinę paskirtį tarpusavyje susijusių tardymo, operatyvinės paieškos ir kitų veiksmų sistema, parengta atsižvelgiant į susidariusią tardymo (ikitarodyminę) situaciją, planingai realizuojamą tardytojo arba kvotėjo arba jų drauge, sprendžiant tam tikrus uždavinius

⁶¹ *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Logika>>.

⁶² JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovaniija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 76.

⁶³ DANISEVIČIUS, P., MAROČKINAS, N. *Bendrieji probleminiai taktinių kriminalistinių operacijų klausimai*. Teisė. 1994, Nr. 28, p. 6.

atskleidžiant, tiriant ir įspėjant nusikaltimus;⁶⁴ tai suderintų ir pagal tikslinę paskirtį susijusių tardymo, operatyvinių ir kitų veiksmų sistema, parengta atsižvelgiant į susidariusią tyrimo situaciją, planingai realizuojamą tyrėjų (tyrėjo) ir su jais bendradarbiaujančių asmenų, sprendžiant tam tikrus uždavinius, kurių negalima išspręsti atliekant pavienius tardymo veiksmus, atskleidžiant, tiriant ir įspėjant veikas, už kurias numatyta baudžiamoji atsakomybė;⁶⁵ sistema iš anksto suplanuotų tyrimo, operatyvinės – paieškos ir kitų veiksmų, ir net taktinių tyrėjo bei asmenų, padedančių jam tyrime, būdų, turint tikslą išspręsti sudėtingas, individualias, taktines užduotis, kurių išsprendimas neįmanomas atliekant atskirus tyrimo veiksmus;⁶⁶ sistema tiksliai suplanuotų ir suderintų su visom būtinom tyrėjo bei su juo bendradarbiaujančiais asmenimis veiksmų sąlygomis, atliekamomis esant vieningai bei tinkamai kontrolei sprendžiant iškilusius uždavinius, kurių neįmanoma išspręsti atskirais tarpusavyje nesuderintais tyrimo ar kitais veiksmais.⁶⁷

Visi paminėti kriminalistinės operacijos apibrėžimai kalba apie kriminalistinę operaciją, kaip apie sistemą veiksmų. Tai nevienarūšiai atskiri veiksmai, o tarpusavyje suderinti tyrimo, operatyviniai ir kiti veiksmai. Kartu tai veiksmai, atliekami tyrimą atlikti įgaliotų subjektų. Tačiau, esant sudėtingai tyrimo situacijai, pasitelkiama ir kitų subjektų, bendradarbiaujančių su tyrimo subjektais, pagalba.

Vadovaujantis praktine medžiaga, toks kriminalistinių operacijų apibūdinimas yra visiškai logiškas, nes atliekant bet kurios nusikalstamos veikos tyrimą, susidaro atitinkama tyrimo situacija, kuri diktuoja tam tikras tyrimo sąlygas. Jai iširti, būtina atlikti eilę įvairiausių veiksmų. Tai negali būti atskiri veiksmai, nes, norint pasiekti teigiamą tyrimo rezultatą, juos tarpusavyje privalu suderinti. Taip pat, ne visus veiksmus gali atlikti tik tyrimo subjektas. Todėl, kai kuriems ypatingiems veiksams, pasitelkiama kitų tarnybų pagalba, kuri pasireiškia atliekant operatyvinius veiksmus (veiklą).

Iš tokios analizės seka, kad kriminalistinę operaciją sąlygoja tam tikri veiksniai:

1. Nusikalstamos veikos tyrimo proceso metu surinktos informacijos (medžiagos) apie nusikalstamą veiką visuma.
2. Susidariusi tyrimo situacija.

Esminius požymius, apibūdinančius kriminalistinę operaciją, išskiria P. Danisevičius ir N. Maročkinas:

⁶⁴ DANISEVIČIUS, P., MAROČKINAS, N. *Bendrieji probleminiai taktinių kriminalistinių operacijų klausimai*. Teisė. 1994, Nr. 28, p. 8.

⁶⁵ GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškėlimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 40.

⁶⁶ JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovaniija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 75.

⁶⁷ JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovaniija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 81.

1. Tarpusavyje susijusių tardymo, operatyvinės paieškos ir kitų veiksmų sistemingumas.
2. Šios sistemos veiksmų, tardymo, o kartais ir situacijos iki tardymo, sąlygotumas.
3. Jų realizavimo planingumas.
4. Vadovaujantis tyrėjo vaidmuo (išskyrus operatyvinę veiklą, kur vadovu gali būti operatyvinės veiklos įstaigos pareigūnas).
5. Konkrečių taktinių uždavinių veiksmų kryptingumas.⁶⁸

Taigi, kriminalistinė operacija tai nusikalstamos veikos tyrimo padėtį (situaciją) atitinkanti sistema tarpusavyje suderintų veiksmų, susidedančių iš būtinų procesinių tyrimo veiksmų, taktinių tyrimo, operatyvinės veiklos būdų, atliekama nusikalstamų veikų tyrimo ir, reikalui esant, specialių operatyvinės veiklos subjektų pagalba.

Kriminalistinių operacijų paskirtis - padėti tyrimo subjektams ištirti bei išaiškinti nusikalstamas veikas, be kurių tyrimo procesas žymiai užtruktų arba taptų neįmanomas. Tačiau, ne visada šios kriminalistinės operacijos gali būti atliekamos. Esant tyrimo situacijai, kai nustatytas nukentėjęs asmuo, nusikalstamos veikos subjektas ir žinoma jo buvimo vieta ar jis yra sulaikytas, aiškūs nusikalstamos veikos motyvai ir tikslai, kriminalistinių operacijų panaudojimo būtinybė neiškils ir specialių subjektų pagalbos neprireiks.

Apibendrinant kriminalistinės operacijos sąvokoje išskirtus pagrindinius požymius, galima išskirti ir jos struktūrą. Tai: būtini procesiniai tyrimo veiksmai, taktiniai tyrimo būdai, operatyviniai veiksmai (veikla).

Spaudoje dažnai tenka skaityti įvairius pranešimus apie kriminalistinių operacijų panaudojimą, nors ne visada jos esti sėkmingos:

Valstybės sienos apsaugos tarnybos (toliau - VSAT) Vilniaus rinktinės pasieniečiai ir muitinės kriminalistai bendros operacijos metu prie sienos su Baltarusija sulaikė neteisėtai mėgintą atgabenti tauriųjų metalų laužo krovinį. Naktį pasaloje ties Švenčionių rajono Andriukėnų kaimu išsidėstę Vilniaus rinktinės operatyvininkai, Specialiosios paskirties būrio ir Muitinės kriminalinės tarnybos pareigūnai užfiksavo tris asmenis, kurie neleistinoje vietoje iš Baltarusijos į Lietuvą įnešė keturis maišus. Tačiau kontrabandininkai, paėję kelis šimtus metrų, staiga metė krovinį, apsisuko ir nubėgo į Baltarusijos teritoriją. Krovinys trukdė pasieniečiams ir muitininkams efektyviau išsidėstyti pasaloje, tad pareigūnams teko atsitraukti ir iš toliau stebėti teritoriją. Paryčiais pastebėtas dar vienas asmuo, besiantinantis prie numestų maišų. Pareigūnai mėgino jį sulaikyti, tačiau vyrui pavyko pasprukti ir pasislėpti Baltarusijos teritorijos

⁶⁸ DANISEVIČIUS, P., MAROČKINAS, N. *Bendrieji probleminiai taktinių kriminalistinių operacijų klausimai*. Teisė. 1994, Nr. 28, p. 7.

gilumoje. Keturiuose kontrabandininkų atneštuose maišuose pareigūnai aptiko 140 kilogramų birios medžiagos Vėliau buvo nustatyta, jog tai tauriųjų metalų laužas, kurio sudėtyje yra paladžio, aukso ir platinos.⁶⁹

Toks pavyzdys rodo, kad bet kokia operacija, norint pasiekti keliamą tikslą ir tam teisingai išspręsti visus užsibrėžtus uždavinius, turi būti tiksliai suplanuota, suderinti visi jos veiksmai, etapai, numatoma tiksliai jų atlikimo vieta ir laikas, operacijoje turi dalyvauti ją atitinkantis asmenų skaičius, kurių turi būti nei per daug, nei per mažai, dalyviai turi tinkamai pasiskirstyti vaidmenimis ir kiekvienas atlikti tik jam priskirtą vaidmenį. Kiekvienoje operacijoje turi dalyvauti asmuo, kuris sugebės jai tinkamai vadovauti. Visi veiksmai turi sudaryti loginę jų seką. Be to, sėkmingam bet kurios operacijos atlikimui, būtinas ją atliekančių subjektų tinkamas pasirengimas netikėtų, neplanuotų situacijų atveju. Visi atliekami veiksmai turi būti įstatymų⁷⁰ numatyta tvarka fiksuojami, nes tik tokiu atveju jie gali būti tinkamais įrodymais teisme.

Suprantama, planuojant bet kokią operaciją, svarbų vaidmenį vaidina žmogaus mąstomoji veikla, o sprendžiant kilusius uždavinius dažnai svarbu ir nuoseklumas, ir intucija, ir pasaulėžiūra ir kt.⁷¹ Tinkamai suplanuoti operacijos veiksmus yra sudėtingas ir kruopštus darbas, nuo kurio priklauso visos operacijos sėkmė, o jei kalbėti apie nusikalstamų veikų tyrimą, tai ir viso tyrimo sėkmė.

Taigi, galima sutikti su kriminalistikos mokslininkų nuomone⁷², jog kriminalistinė operacija - tai tarpusavyje suderintų ir pagal tikslinę paskirtį susijusių tyrimo veiksmų, operatyvinės paieškos priemonių sistema, parengta atsižvelgiant į susidariusią tyrimo situaciją, planingai realizuojamą tyrėjų ir su jais bendradarbiaujančių asmenų, sprendžiant tam tikrus uždavinius, kurių negalima išspręsti atliekant pavienius tyrimo veiksmus.

⁶⁹ [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.zebra.lt/lt/aktualijos/kriminalai/Per-slapta-operacija-sulaikyta-tauriuju-metalu-uz-kelis-milijonus-litu.html> >.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas. Valstybės Žinios, 2002, Nr. 65-2633; Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.

⁷¹ *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Logika> >.

⁷² DANISEVIČIUS, P., MAROČKINAS, N. *Bendrieji probleminiai taktinių kriminalistinių operacijų klausimai*. Teisė. 1994, Nr. 28, p. 8, GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškelimas ir pagrindinės tyrimo kryptys*. Teisė, 2002, Nr. 42, p. 40, JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovaniya*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 75.

3. KRIMINALISTINĖ NUŽUDYMŲ TYRIMO CHARAKTERISTIKA

Pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas – Lietuvos Respublikos Konstitucija⁷³ (toliau – Konstitucija), skelbia - žmogaus asmuo neliečiamas. Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes (Konstitucijos 21 str.). Žmogaus gyvybė – neįkainojama vertybė ir niekas neturi jokios teisės kėsintis į ją. Tačiau kone kasdien sužinome apie naujus nusikaltimus žmogaus gyvybei ir beprasmiškas aukas.

Nužudymas – tai neteisėtas gyvybės atėmimas kitam žmogui tyčia. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas⁷⁴ (toliau – BK) pagrįstai žmogaus nužudymą priskiria prie labai sunkių nusikaltimų ir išskiria tyčinį žmogaus nužudymą, nužudymą labai susijaudinus, motinos tyčinį savo naujagimio nužudymą, neatsargų gyvybės atėmimą, sukurstymą nusižudyti ar privedimą prie savižudybės, padėjimą nusižudyti.

Pagal nužudymo būdą šis nusikaltimas gali būti suskirstytas į tokias dvi grupes:

1. Atviras nužudymas – kai nusikaltimą kaltininkas padaro viešai, kitų žmonių akivaizdoje, nebando slėpti nusikaltimo bei savo kaltės.

2. Slaptas nužudymas – kai nusikaltimas padaromas nematant kitiems bei aktyviai stengiamasi slėpti savo kaltę. Tai gali būti padaroma slepiant nusikaltimo pėdsakus, inscenizuojant, jog įvyko kitas įvykis, neatpažįstamai sudarkant nukentėjusiojo veidą, sunaikinant, suskaidant ar paslepiant lavoną.

Nusikaltimai padaromi atvirai dažniausiai dėl buitinių ir asmeninių konfliktų: ginčų ar muštinių metu, pavyduliavimo, taip pat didžiai susijaudinus ar kt. Kai nusikaltimas yra akivaizdus, jo kaltininkas žinomas, tyrimą atlikti nėra sunku. Tokiu atveju lieka nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes, nukentėjusiojo asmens mirties priežastį, kaltininko ir nukentėjusiojo tarpusavio santykius, surinkti duomenis apie socialinę jų priklausomybę, psichologinę, sveikatos būklę, nustatyti nusikaltimo motyvus. Tačiau, esant slaptam nužudymo būdai, tyrimas komplikuojasi. Prie aukščiau minėtų tyrimo veiksmų prisideda ir sudėtingi veiksmai – kaltininko bei lavono asmenybių, buvimo vietos nustatymas ir jų suradimas.

Tokiems nusikaltimams įvykdyti dažniausiai naudojami nusikaltimo įrankiai (priemonės) yra: šaunamieji ginklai, duriantys, pjaunantys, kirstiniai įrankiai, atsitiktinai pasitaikę daiktai (akmenys, pagaliai, virvės, metaliniai žarstekliai ar pan.), cheminės medžiagos,

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

sudarymas palankių sąlygų gyvybei atimti ar kt., arba nenaudojant jokių įrankių, o tiesiog įvykdant nusikaltimą rankomis. Pagal tai, kokie nusikaltimo padarymo metu buvo panaudoti įrankiai, paprastai galima išskirti ir nusikaltimo padarymo būdą (šaunama, paskandinama, nuvuodijama, pakariama ar pan.).

Tiriant nužudymus visada būtina išsamiai nustatyti, koku įrankiu įvykdytas nusikaltimas, mirties priežastį, nusikaltimo padarymo būdą, kaltininką bei jo bendrininkus, jei tokie buvo, nukentėjusį, nusikaltimo motyvus bei jo aplinkybes. Pirminės versijos dėl nusikaltimo būdo būtinai turi būti patvirtinamos įvairių ekspertizių atlikimu bei kitų duomenų surinkimu. Tik esant pakankamai duomenų apie nusikalstamą veiką galima teisingai įvertinti nusikaltimą, jį atskleisti bei nubausti tik kaltus asmenis. Kiekvienas asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (Konstitucijos 31 str.). Taigi, asmens kaltumas įrodomas tik surinkus visus įrodymus, galinčius patvirtinti jo tiesioginį ryšį su nusikalstama veika. Įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys ir tik tokie, kurie patvirtina arba paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai, ir jais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais (BPK 20 str.) (apklausos, apžiūros, kratos, poėmiai, parodymai atpažinti, parodymų patikrinimai vietoje, eksperimentai ir kt.).

Iš atliktos nužudymų bylų analizės nustatyta, kad ikiteisminis tyrimas dėl nužudymų dažniausiai pradedamas dviem atvejais:

- gavus pranešimą apie rastą lavoną. Apie rastą lavoną gali pranešti policijos ar kiti pareigūnai (pvz. medikai), piliečiai. Tačiau tam, kad būtų pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl nužudymo vien lavono radimo aplinkybės nepakanka. Jis pradedamas tik tuomet, kai lavono radimo vieta kruopščiai ištirta, lavoną apžiūrėjo gydytojas bei teismo medicinos ekspertas, ir nustatyta, kad mirtis yra smurtinė ir dėl jos galimai kaltas kitas asmuo.

- gavus pranešimą apie dingusį žmogų, kuris kaip manoma yra nužudytas arba nusikalstamų veikų tyrimo subjektai turi pakankamai duomenų, jog dingusio asmens atžvilgiu padaryta nusikalstama veika, numatyta BK 129 str.

Žinomi atvejai, kai tokį pranešimą pareigūnai gauna iš paties nusikaltimo kaltininko, todėl apklausiant tokį asmenį reikia stengtis kuo daugiau išgauti reikiamos tyrimui informacijos. Tokie atvejai buvo užfiksuoti, gavus pranešimą apie vaikų dingimą A.Jonaitienės (Bružaitės), jaunos verslininkės iš Klaipėdos J.Vlasovos dingimo bylose. Apie asmenų dingimą pareigūnams pranešė jų artimieji, ir, kaip vėliau buvo nustatyta, nusikaltimų kaltininkai.

Atlikus nužudymų bylų analizę, dažniausi atvejai, kai randamas lavonas su aiškiais smurto žymėmis ir papildomų klausimų dėl ikiteisminio tyrimo dėl nužudymo pradėjimo

nekyla. Tokios bylos yra pradedamos tirti nedelsiant. Atvykus į įvykio vietą pradedami vykdyti būtini tyrimai – apžiūros, apklausos, daiktų paėmimas tyrimui, skiriamos būtinos ekspertizės ir pan.

Sudėtingiau yra pradėti ikiteisminį tyrimą, kai neišskiomis aplinkybėmis dingsta žmogus. Tokiu atveju, nesant duomenų, kad tas žmogus gali būti nužudytas, bei neturint duomenų apie dingusio asmens buvimo vietą, pirmiausia ikiteisminio tyrimo įstaigoje pradedamas ikiteisminis tyrimas dėl asmens dingimo. Taip buvo atlikta tiriant R.Z. dingimo aplinkybes, bei vykdoma skubi bei aktyvi asmens paieška, kuri kartais netgi gali padėti užbėgti šiam nusikaltimui už akių.

2005 m. kovo 1 d. dingusios merginos motina kreipėsi į Vilniaus m. Vyriausiąją policijos komisariatą dėl dukters dingimo. 2005 m. kovo 2 d. pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl jos dingimo pagal BK 140 str. 2 d. Merginos paieškos buvo tęsiamos toliau, buvo vykdoma aktyvi jos paieška ir 2005 m. kovo 17 d. byloje jau buvo pakankamai duomenų apie tai, kad R.Z. atžvilgiu buvo padaryta veika, kurios požymiai numatyti BK 129 str. 1 d.⁷⁵, tačiau jos kūnas dar nebuvo rastas.

Kitas, didelį atgarsį Lietuvoje turėjęs atvejis – du vaikus nužudžiusios motinos byla. Policijos pareigūnai gavo iš vaikų artimųjų pranešimą apie dviejų jų vaikų dingimą. Buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl jų dingimo, vykdoma aktyvi vaikų paieška, po trijų dienų paieškų vaikų kūnai buvo rasti upėje su smaugimo žymėmis ir šis tyrimas peraugo į nužudymo ikiteisminį tyrimą. Tiesa, kūnus aptiko, kaip vėliau paaiškėjo, pati nusikaltimo kaltininkė (vaikų motina).⁷⁶ Tyrimas pasisuko kita linkme, prasidėjo tikrojo kaltininko apklausos bei naujų duomenų, susijusių nusikalstama veika, rinkimas.

Gavus bet kurį iš minėtų pranešimų, prasideda sudėtingas nužudymo tyrimo procesas. Kiekvienas nusikaltimas savo padarymo būdais, mechanizmais ar kitom aplinkybėm yra unikalus. Tačiau, kaip kalbėta anksčiau, sudarant kriminalistinę nusikalstamų veikų tyrimo charakteristiką, neretai iš gausybės nusikaltimų tyrimo procesų, kad ir kokie nusikaltimai būtų unikalūs (individualūs) galima išskirti eilę naudojamų tipinių tyrimo veiksmų bei priemonių.

Iš kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos apibrėžimo seka, kad kriminalistinė nužudymų tyrimo charakteristika - tai kompetentingo nusikalstamų veikų tyrimo subjekto veikloje, skirtoje ištirti nužudymus, keliamų tyrimo uždavinių, sąlygojamų tyrimo eigoje susidarančių tyrimo situacijų, susidarančių tyrimo etapų bei naudojamų tyrimo priemonių siekiamam rezultatui pasiekti, kriminalistinis apibūdinimas.

⁷⁵ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-59/2006.

⁷⁶ *Trade.lt žinios, naujienos* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.trade.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=122934> >.

3.1. Nužudymų tyrimo etapai

Gavus pranešimą apie nužudymą, patikrinus gautą informaciją, priimamas sprendimas dėl nužudymo ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Pradėjus ikiteisminį tyrimą prasideda pirminis tyrimo etapas, kaip minėta, pagrindinis nusikaltimo tyrimo procese, nuo kurio ir priklauso viso tyrimo sėkmė. Ši tyrimo stadija įpareigoja pareigūnus elgtis tokiu būdu, kad būtų tinkamai surinkta visa būtina informacija, duomenys, galintys vėliau turėti reikšmės tiriant bylą, o svarbiausia operatyviai reaguoti į tokius nusikaltimus. Operatyvus reagavimas neretai sudaro palankias sąlygas greitai nustatyti ir sulaikyti nusikaltimo kaltininką bei atskleisti nusikaltimo aplinkybes. Delsiant imtis reikiamų priemonių, kaltininkas turės pakankamai laiko pasislėpti, paslėpti nusikaltimo įrankius, pėdsakus ar daryti tam tikrą neigiamą poveikį nusikaltimo liudytojams, kurie vėliau duos melagingus parodymus ir taip trukdys tyrimui.

Pradėjus nužudymo tyrimą, svarbu sukonzentruoti visą dėmesį aiškinantis nusikaltimo padarymo aplinkybes, kaltininką, apžiūrint įvykio vietą bei atliekant jos tyrimą, apžiūrint lavoną, nustatant jo ir kaltininko asmenybes, ieškant nusikaltimo įrankio, įvykio vietoje kaltininko paliktų daiktų, vykdant ką nors galėjusių matyti ar mačiusių asmenų, kaltininko apklausas bei atliekant kitus procesinius veiksmus.

Pirminio tyrimo etapo uždaviniai bei eilė atliekamų procesinių veiksmų, numatytų BPK, priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio bei esamos tyrimo situacijos. Praktinės medžiagos analizė rodo, kad dažniausi veiksmai, tiriant nužudymus, atliekami šio tyrimo etapo metu, yra: įvykio vietos, lavono apžiūra ir tyrimas; apklausos asmenų, galinčių padėti tyrimui, kai aiškus nusikaltimo kaltininkas – ir jo apklausa; objektų, galimai susijusių su nusikaltimu, paieška ir paėmimas, įvairių ekspertizių atlikimas, kaltininko paieška.

Įvykio vietos apžiūros ir įvykio vietos tyrimo veiksmai atliekami visais nužudymų tyrimo atvejais, vadovaujantis BPK 205-207 str., kurie tyrėjams suteikia daug reikšmingos informacijos. Įvykio vietos apžiūra atliekama tiesiog apžiūrint įvykio vietą ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar specialistui. Apžiūrėjus įvykio vietą surašomi protokolai, kuriuose išsamiai aprašomi apžiūrėti objektai, nurodomi jų požymiai, turintys reikšmės nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti, pridedamos jų nuotraukos (BPK 207 str.). Įvykio vietos tyrimas atliekamas siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes. Daiktai, dokumentai ir kitokie objektai tiriami jų radimo vietoje, o kuriems ištirti reikia daug laiko arba kuriuos būtina tirti techninėmis priemonėmis, tiriami laboratorijoje arba kitoje vietoje, kur yra tam reikalingos sąlygos bei specialistai. Specialistui, kuris nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas,

užduotis atlikti objektų tyrimą duodama raštu (BPK 205 str.). Lavono tyrimą atlieka teismo medikai ar kiti gydytojai (BPK 206 str.).

Apžiūrint įvykio vietą galima kelti pirmines versijas apie įvykio aplinkybes: buvo ar ne grumtynės, įsilaužimas ar kt. Kad kaltininkas pažinojo auką ir su ja prieš nužudant bendravo, gali rodyti patekimo į patalpą būdas – nebuvimas įsilaužimo ar kitų neteisėtų patekimo į patalpą požymių, ant stalo patalpoje palikti stalo įrankiai, indai, jų kiekis, maisto likučiai, jų buvimo laikotarpis, nuorūkos ar pan. Tai gali liudyti apie tai, kad auka pati tokį asmenį įleido į patalpą ar jį pažinojo. Tokiu atveju galimos tipinės versijos:

a) nužudytasis kaltininką pažinojo;

b) nužudytasis kaltininko nepažinojo, tačiau pastarasis panaudodamas apgaulę, įgijo aukos ar kito asmens pasitikėjimą ir niekieno netrukdomas pateko į patalpą.

Panašus į pastarąjį atvejį įvyko Maskvoje. Sekmadienio vakarą rastas miręs televizijos kanalo NTV specialusis korespondentas, kuris buvo mirtinai sumuštas savo bute. Žurnalisto kūną rado jo kolegos. Nuvykę pas jį į namus, rado duris atviras, viduje viskas buvo išversta, ant grindų - kraujo pėdsakai, korespondentas gulėjo kambaryje kniūbsčias. Medikai nustatė jo pakaušyje kaukolės ir smegenų sužeidimą. Sprendžiant iš visko, žurnalistui buvo smogta iš nugaros kažkoku sunkiu daiktu. Jokių kitų sužeidimų (šautinių ar pjautinių žaizdų) nerasta. Kaip pažymėjo dirbę nusikaltimo vietoje operatyvinio tyrimo darbuotojai, tikriausiai nužudytasis pats įsileido žudiką - įsilaužimo pėdsakų duryse nebuvo. Įvykio vietos apžiūra parodė, kad vyko grumtynės, per kurias žurnalistas buvo nužudytas. Kaimynai triukšmo negirdėjo (pirminiais duomenimis, korespondentas mirė dar rytą), tik durininkė prisiminė, kad sekmadienį apie 10 valandą ryto į jo butą neva atėjo 3 nežinomi asmenys, kurie parodė milicijos darbuotojų pažymėjimą ir po valandos išėjo.⁷⁷ Šie durininkės parodymai bylos tyrimui reikšmingi, nes, galbūt šie asmenys buvo tiesiogiai susiję su nusikaltimu. Vėliau, remiantis tokiais parodymais, galima sudaryti įtartinų asmenų fotorobotus bei vykdyti skubią jų paiešką, o tuo pačiu ir paspartinti bylos tyrimą.

Byloje⁷⁸, tiriant merginos nužudymą, buvo nustatyta, kad ji pati įsileido kaltininką į savo butą (jokių įsilaužimo pėdsakų nebuvo) ir galėjo jį pažinoti. Apžiūrint įvykio vietą buvo nustatyta, jog dingo ir keli jos daiktai, tarp jų mobilus ryšio telefonas (toliau – MRT), kuris vėliau, tiriant bylą, padėjo sėkmingai išaiškinti nusikaltimo kaltininkus.

Apžiūrint įvykio vietą, renkant duomenis, negalima daryti grubių klaidų, kurios vėliau trukdys nustatyti tikrąjį įvykio kaltininką ar įvykio aplinkybes, kaip tai buvo padaryta vieno nusikaltimo tyrimo metu (nustatant asmenį, šovusį į nužudytąjį). Lietuvos teismo ekspertizės

⁷⁷ *Londono žinios* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.londonozinios.com/a-news-1781>>.

⁷⁸ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-111/ 2004.

centrui (toliau – LTEC) tyrėjas iširti pateikė nuo įtariamojo asmens rankų nuoplovas ant marlės tamponų. LTEC pateikė išvadą - kad atsakymo duoti negalima. Šūvio pėdsakų paieška ir tyrimas LTEC atliekami tik elektroniniu mikroskopu. Šis metodas pripažintas ir taikomas visame pasaulyje. Kitais būdais (spektrine analize, cheminiais metodais) jokie objektai netiriami dėl jų mažo jautrumo ir mažos rezultatų įrodomosios reikšmės. Mikrodalelių pavyzdžiai nuo įtariamųjų turi būti pristatomi ant specialių elektroninės mikroskopijos tyrimams pritaikytų lipdukų. Marlės, vatos ir kitų pūkuotų medžiagų tamponai šūvio pėdsakų paėmimui ir išsaugojimui visiškai netinka. Marlės pluoštai visiškai nelaidūs elektros srovei, mikrodalelės nėra sukongcentruotos mažame (1 kv. cm) plote. Mikrodalelių nuo marlės, kaip ir nuo kitų pluoštinių, pūkuotų paviršių, negalima surinkti su specialiu lipduku, kadangi jau po pirmo prisilietimo lipdukas aplimpa pluoštais ir pasidaro nelipnus.⁷⁹ Deja, kol kas nėra ir tokios techninės priemonės, kuri galėtų šūvio mikrodaleles surinkti nuo pūkuotų paviršių, sukūrus joms magnetinį, elektrostatinį lauką ar pan., todėl būtina atkreipti dėmesį į LTEC rekomendacijas ir jomis vadovautis renkant duomenis. Šioje byloje įtariamojo asmens kaltė buvo įrodyta tik atlikus jo drabužių ekspertizę. LTEC išvada buvo tokia - neatmetama galimybė, kad ant įtariamojo juodos šiltos striukės yra šūvio pėdsakai, vienodi su šūvio pėdsakais iš pateikto tyrimui pistoleto vamzdžio. O turint išvadą apie šūvio mikrodalelių būvimą ant jo rankų – kaltinimas būtų pagrįstas ir šiais būtinais įrodymais.

Lavono apžiūra bei tyrimas atliekami visais nagrinėtais nužudymų tyrimo atvejais. Tyrėjai ekspertams pateikia eilę klausimų, į kuriuos pateikiami išsamūs atsakymai. Tik vienoje byloje⁸⁰ vykdydami tyrėjo užduotį atlikti lavono tyrimą ekspertai neįvykdė svarbių užduoties reikalavimų – prieš skrodimą nedelsiant paimti: plaukų pavyzdžius, kraujo pavyzdį, DNR (tiriamo objekto DNR struktūros sutapimas su konkrečių asmenų DNR struktūromis ir tiriamo objekto priklausomybė identifikuojamam asmeniui)⁸¹, lavono rankų ir panagių turinį.

Apklauskos nusikaltimo kaltininko, kai jis yra nustatytas ir jį galima apklausti (nepasislėpęs nuo tyrimo ar nėra kitų priežasčių, trukdančių atlikti apklausą) bei asmenų, galinčių padėti tyrimui, vykdomos nedelsiant. Kai kaltininko asmenybė dar nėra nustatyta vykdomos apklauskos asmenų, galinčių padėti, nustatant jo asmenybę ar galimą jo buvimo vietą. Apklauskų metu rašomi apklauskų protokolai, kuriuose stengiamasi užfiksuoti kuo daugiau informacijos, turinčios reikšmės bylai tirti. Tik vienu atveju nustatyta, kad nusikaltimo

⁷⁹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-320 / 2004.

⁸⁰ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/ 92 / 2004.

⁸¹ *Mykolo Romerio universiteto Teismo medicinos institutas* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mruni.lt/tmi/lt/ekspertizes/atliekamu_ekspertiziu_rusys/dnr.php>.

kaltininko pirmoji apklausa nebuvo atlikta, o byloje pridėtas tik paties kaltininko parašytas atviras prisipažinimas⁸².

Suėmimas, įtariamiems nusikaltimo padarymu asmenims, buvo taikomas visais nagrinėtais atvejais. Kaltininkui pasislėpus nuo tyrimo, buvo vykdoma skubi jo paieška. Ypatingais atvejais pasitelkiama specialių tarnybų pagalba.

Pirminio etapo metu surinkus duomenis, reikalingus nusikaltimui tirti, bei nustačius ir suradus kaltininką, tolesnio tyrimo etapo metu visi surinkti duomenys įstatymų nustatyta tvarka nuodugniai tikrinami bei tiriami. Kuo didesnis dėmesys pirmojo etapo metu skiriamas informacijos, turinčios reikšmės bylai tirti, rinkimui, tuo greičiau nusikaltimas yra atskleidžiamas bei ištiriamas.

Neretai tolesniame tyrimo etape, tiriant surinktą medžiagą, iškyla daug prieštaravimų tarp liudytojų, kaltininkų ar kitų asmenų duotų parodymų, gavus ekspertizės išvadas paaiškėja naujų duomenų, todėl šiame etape, tiriant nužudymus, atliekami tokie veiksmai – papildomos apklausos, akistatos, parodymų patikrinimai vietoje, įvairios ekspertizės, siekiant patikslinti sukauptą informaciją.

Praktinė medžiaga leidžia daryti išvadas, kad dažniausiai šio etapo metu, tiriant nužudymus, atliekami veiksmai:

- visais nagrinėtais atvejais (100 proc. bylų) - papildomos įtariamųjų, liudytojų apklausos, parodymų patikrinimas vietoje, skiriamos ekspertizės atlikti įtariamojo, prireikus - lavono, kūno tyrimą, objektų (nusikaltimo įrankių, įtariamojo ir nukentėjusiojo drabužių ar kt. daiktų) tyrimą;
- kratos, akistatos su liudytojais bei įtariamaisiais - 50 proc. bylų;
- pomirtinė lavono psichiatrinė ekspertizė, papildoma lavono ekspertizė, siekiant patikslinti sužalojimų padarymo laiką, mechanizmą ir kt. aplinkybes - 20 proc. bylų;
- įtariamojo psichiatrinė ekspertizė - 40 proc. bylų.

Ikiteisminio tyrimo metu pasitaikė atvejis, kai tiriant bylą⁸³ nebuvo skiriama daktiloskopinė (pirštų atspaudų) ekspertizė nuimti pirštų atspaudams nuo nusikaltimo įrankio. Tokia klaida gali būti lemtinga įtariamo nusikaltimo padarymu asmens atžvilgiu. Tačiau visus kitus, aukščiau minėtus ikiteisminio tyrimo veiksmus, nusikaltimų tyrimo subjektai atlieka kruopščiai, stengdamiesi surinkti tinkamus duomenis, kad nusikaltimas būtų greitai atskleistas bei išsamiai ištirtas.

Praktinė medžiaga rodo, jog tolesnis tyrimo etapas tęsiasi, kol nelieka byloje prieštaravimų. Kai ikiteisminio tyrimo metu surenkama pakankamai informacijos apie tiriamą

⁸² Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/92/2004.

⁸³ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/92/2004.

nusikaltimą, t.y. byloje yra surinkta pakankamai duomenų, kuriais teisme galima bus įrodyti įtariamojo asmens kaltę, nelieka prieštaravimų tarp liudytojų parodymų ir pan., tolimesnis tyrimo etapas baigiasi ir prasideda galutinis, kuris kriminalistiniu požiūriu nužudymų tyrimui nėra reikšmingas, kadangi jo metu nusikaltimo aplinkybių tyrimas nevyksta. Šiame etape formuluojamos atlikto tyrimo išvados bei juo ikiteisminis tyrimas baigiamas.

Nužudymo byloje šis etapas baigiamas dviem atvejais:

1. Bendra tvarka pradėtas procesas tampa priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesu, jeigu ikiteisminio tyrimo metu nustatoma, kad asmuo nepakaltinamas ar ribotai pakaltinamas arba po nusikalstamo padarymo jam sutriko psichika ir dėl to jis negali suvokti savo veiksmų esmės ar jų valdyti (BPK 393 str. 1 d.).

2. Surašant kaltinamąjį aktą.

Ikiteisminio tyrimo metu 20 proc. bylų buvo nustatyta, kad nusikaltimus padarę asmenys buvo nepakaltinami ar ribotai pakaltinami, todėl jų atžvilgiu bendra tvarka pradėtas procesas tapo priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesu. Kad šie asmenys nepakaltinami ar ribotai pakaltinami buvo nustatyta skiriant jiems psichiatrines ekspertizes.

Likusių 80 proc. bylų ikiteisminis tyrimas buvo užbaigtas kaltinamaisiais aktais. Prokurorai įsitikinę, kad ikiteisminis tyrimas baigtas, apie tai pranešė įtariamiesiems, jų gynėjams, bylose pripažintiems nukentėjusiais nužudytųjų asmenų artimiesiems, civiliniam ieškovui ir jų atstovams, kad ikiteisminis tyrimas pabaigtas ir jie turi teisę susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga bei pateikti prašymus papildyti ikiteisminį tyrimą. Atlikus baudžiamųjų bylų analizę, nustatyta, kad apie tai prokuroras dažniausiai praneša raštu, o prašymų papildyti ikiteisminio tyrimo medžiagą šie asmenys nepateikia.

Kai aukščiau minėti veiksmai yra atlikti, prokuroras surašo kaltinamąjį aktą, kuriame, vadovaujantis BPK 219 str. ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu⁸⁴, nurodoma:

1) teismo, kuriam teisinga byla, pavadinimas;

2) įtariamojo vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, šeiminė padėtis, profesija, darbovietė, duomenys apie ankstesnį teistumą; duomenys apie kardomąją priemonę (jei suimtas, kur laikomas).

3) nusikalstamos veikos aprašymas: padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės; duomenys apie nukentėjusį; įtariamojo atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės;

4) pagrindiniai duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymo Nr. I-47 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 134-5443.

Tokie duomenys tai: įtariamojo prisipažinimas, liudytojų parodymai, specialistų išvados ir ekspertizių aktų išvados, kiti duomenys, užfiksuoti proceso veiksmų protokoluose, dokumentai ir daiktai. Nurodoma tik proceso veiksmų protokoluose ar kituose dokumentuose užfiksuotų duomenų esmė.⁸⁵ Kaltinamajame akte būtina nurodyti bylos tomus ir lapus, kuriuose tie duomenys užfiksuoti.

5) Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsnis (jo dalis ir punktas), numatantis atsakomybę už padarytą veiką;

6) įtariamojo gynėjo vardas ir pavardė;

7) įtariamojo pozicija, kai jis nesutinka su įtarimu;

8) kiti duomenys (duomenys apie civilinį ieškinį, priemonės jam užtikrinti ar kt.).⁸⁶

Atlikta bylų analizė rodo, kad bylos tomai ir lapai, kuriuose užfiksuoti pagrindiniai duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, ne visada yra nurodomi, tačiau visų kitų, aukščiau minėtų, reikalavimų kaltinamajam aktui yra laikomasi.

Surašius kaltinamąjį aktą, jis kartu su bylos medžiaga, kuri gali būti reikalinga nagrinėjant bylą, perduodamas teismui.

3.2. Nužudymų tyrimo situacijos ir kriminalistinės operacijos

Pirminio tyrimo etapo metu, priklausomai nuo esamos bei surinktos informacijos, susidaro tam tikros tyrimo situacijos. Vadovaujantis teorine ir praktine medžiaga, galima išskirti tokias tipines nužudymų tyrimo situacijas:

1. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą (nenustatyta jo asmenybė ir nežinoma buvimo vieta), bei nežinomas nužudytasis asmuo (rastas lavonas, tačiau asmenybė nenustatyta).⁸⁷

2. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, bet žinomas nužudytasis asmuo.⁸⁸

3. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, jis yra sulaikytas bei žinomas nužudytasis asmuo.⁸⁹

⁸⁵ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymo Nr. I-47 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo, Valstybės žinios, 2007, Nr. 134-5443.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymo Nr. I-47 „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo, Valstybės žinios, 2007, Nr. 134-5443.

⁸⁷ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56 / 2006, Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-40 / 2005.

⁸⁸ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-165 / 2005.

⁸⁹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-320 / 2004.

4. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, nužudytasis asmuo žinomas, tačiau lavonas nerastas.⁹⁰

5. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, tačiau nežinomas nužudytasis asmuo.⁹¹

6. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, tačiau nežinoma jo buvimo vieta bei nežinomas nužudytasis asmuo.⁹²

7. Rastos lavono dalys, nesant duomenų apie nužudytąjį, asmenį, padariusį nusikaltimą bei nužudymo aplinkybes.⁹³

Kiekvienai iš šių paminėtų situacijų būdinga eilė bendrų tyrimo veiksmų, atliekamų ikiteisminio tyrimo metu, tačiau esant konkrečiai tyrimo situacijai (kadangi tyrimo situacija kartu yra ir individuali) tuo pačiu būdinga ir individuali veiksmų seka, tyrimo kryptys, versijos kuriais tyrėjai vadovaujasi, siekdami kuo greičiau ir išsamiau iširti tiriamą įvykį. Lemiamą reikšmę tam turi pats nusikaltimo padarymo būdas, informacijos apie jį visuma ir kiti veiksniai, formuojantys tyrimo situaciją.

Vadovaujantis praktine medžiaga, nustatyta, kad esant bet kuriai iš aukščiau minėtų situacijų, ikiteisminio tyrimo pareigūnai atlieka šiuos (visoms tyrimo situacijoms bendrus) tyrimo veiksmus:

- įvykio vietos apžiūrą bei tyrimą, vykdo, galimai susijusių su nusikaltimu, drabužių, dokumentų, nusikaltimo įrankių ar kt. daiktų apžiūras bei paėmimus tyrimui, kai reikalingas išsamesnis šių objektų tyrimas;

- apklausia nusikaltimo liudytojus bei galimai ką nors mačiusius ar girdėjusius asmenis, nustato jų asmenybes;

- atlieka veiksmus, siekiant nustatyti nužudyto asmens asmenybę. Tai įvairūs veiksmai, kurie priklauso nuo įvairių aplinkybių. Turint duomenų apie nužudyto asmens asmenybę, vykdomas jo atpažinimas, kuriame dalyvauja nužudyto asmens artimieji, o jų nesant – asmenys gerai pažinoję nužudytąjį. Nesant duomenų apie jo asmenybę, pirmiausia atliekama lavono bei įvykio vietos apžiūra, siekiant surasti daiktų ar dokumentų, galinčių padėti nustatyti lavono asmenybę. Vykdomos liudininkų bei galimai ką nors mačiusių ar girdėjusiųjų asmenų apklausos. Daromos lavono daktiloskopinės (pirštų atspaudų) kortelės (lavono rankų atspaudai turi būti daromi ypač kruopščiai, nes pakartotinai jį daktiloskopuoti ne visada galima⁹⁴),

⁹⁰ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-59 / 2006.

⁹¹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla 1-106 / 2005.

⁹² Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-109 / 2004.

⁹³ JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovanija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 88.

⁹⁴ Lietuvos teismo ekspertizės centras [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ltec.lt/veikla/m_rekomend/rankos.php>.

tikrinama ADIS (asmens dokumentų išrašymo sistemoje⁹⁵) ir teistų asmenų kartotekose, daromos DNR ekspertizės. Vykdomos artimųjų paieškos, lavono atpažinimas, siunčiamos užklausos įvairioms gydymo ar kt. įstaigoms, siekiant gauti duomenis apie nužudytojo asmenybę (sveikatos būklę, teistumą ir pan.);

- skiria ekspertizes atlikti lavono tyrimą, dėl nužudyto asmens sužalojimų pobūdžio, mirties priežasties nustatymo, jo daiktų (drabužių, avalinės ir kt.) ekspertizes; įvykio vietoje rastų daiktų (cigarečių pakelių, alaus butelių, nuorūkų ar pan.) daktiloskopinius tyrimus;

- atliekami įtariamo nusikaltimo padarymu asmens tapatybės nustatymo veiksmai: įvykio vietos apžiūros, siekiant surasti daiktų ar dokumentų, galinčių padėti nustatyti kaltininko asmenybę. Vykdomos įvykio liudytojų bei galimai ką nors mačiusiųjų ar girdėjusiųjų asmenų apklausos. Daromi įvykio vietoje rastų daiktų daktiloskopiniai tyrimai, siekiant surasti kaltininko paliktus pėdsakus (avalynės, kraujo, išskyrų, plaukų, kvapo ar kt.) ar pirštų atspaudus. Radus kaltininko paliktus pėdsakus daromos DNR ekspertizės. Suradus pirštų atspaudus, tinkamus žmogaus identifikavimui, tikrinama ADIS ir teistų asmenų kartotekose. Atliekami įtariamo asmens atpažinimo veiksmai: parodymai atpažinti, atpažinimas iš fotonuotraukų ar filmuotos medžiagos. Siunčiamos užklausos įvairioms gydymo ar kt. įstaigoms, siekiant gauti duomenis apie jo asmenybę;

- prireikus, atliekami įtariamo nusikaltimo padarymu asmens paieškos veiksmai: sekant karštais nusikaltėlio pėdsakais panaudojami tarnybiniai šunys, nepavykus surasti kaltininko – skelbiama jo paieška.

Visi ikiteisminio tyrimo veiksmai, tiriant bet kurį nusikaltimą, turi būti atliekami bei fiksuojami vadovaujantis BPK normomis. Todėl, tiriant nužudymus, kiekvienam ikiteisminio tyrimo veiksmui rašomi ikiteisminio tyrimo veiksmų atlikimo protokolai, daromi reikiami brėžiniai, schemas, nuotraukos, o kai kurie veiksmai (pvz. parodymų patikrinimas vietoje) fiksuojami vaizdajuostėse.

Kaip minėta aukščiau, kiekvienai iš pateiktų tyrimo situacijų be bendrų tyrimo veiksmų būdinga ir individuali veiksmų seka, tyrimo kryptys, versijos, kurių pobūdis priklauso nuo pačios tyrimo situacijos.

1. Situacija, kai nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą (nenustatyta jo asmenybė ir nežinoma buvimo vieta), **bei nežinomas nužudytasis asmuo** (rastas lavonas, tačiau asmenybė nenustatyta). Tirti nusikaltimą, kai nežinomas jo vykdytojas bei galimi bendrininkai, nukentėjęs asmuo, visada yra žymiai sunkiau nei esant kitoms tyrimo situacijoms, kai tyrimo pradžioje turimas bent minimalus kiekis duomenų apie nusikaltimo aplinkybes, jo vykdytojus ar

⁹⁵ Mykolo Romerio universitetas [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www3.mruni.lt/~akiskis/VRMbazes990901.htm> >.

nužudytąjį asmenį. Toks tyrimas reikalauja daug pastangų. Tiriant šiuos nusikaltimus, pagrindinės tyrimo kryptys: nužudytojo asmens bei nusikaltimo kaltininko asmenybių nustatymas, prireikus – kaltininko paieška, tinkamų kriminalistinių operacijų panaudojimas. Versijos šiuo atveju gali būti įvairios: nustačius nužudytojo asmenybę galima kelti versijas dėl galimo kaltininko bei bendrininkų rato, nusikaltimo motyvų bei tikslų; nustačius nusikaltimo padarymo būdą, panaudotas priemones nusikaltimui įvykdyti, galimos versijos dėl kaltininko, jo asmenybės bruožų, pomėgių, užsiėmimo bei galimų nusikaltimo vykdytojų skaičiaus (kiek galėjo dalyvauti žmonių įvykdant konkretų nusikaltimą), jų buvimo vietų.

Esant tokiai tyrimo situacijai, atliekant ikiteisminį tyrimą nužudymo byloje, buvo atliekami visi bendrieji tyrimo veiksmai: įvykio vietos apžiūra bei tyrimas, vykdomos, galimai susijusių su nusikaltimu, drabužių, dokumentų, nusikaltimo įrankių ar kt. daiktų apžiūros bei paėmimas išsamesniam tyrimui; apklausti nusikaltimo liudytojai, galimai ką nors mačiusieji ar girdėjęsiejį asmenys, nustatytos jų asmenybės; skirtos ekspertizės atlikti lavono tyrimą, dėl nužudytojo asmens sužalojimų pobūdžio, mirties priežasties nustatymo, jo daiktų (drabužių, avalynės ir kt.) ekspertizės; atliekami įvykio vietoje rastų daiktų (cigarečių pakelių, alaus butelių, nuorūkų ar pan.) daktiloskopiniai (pirštų atspaudų), DNR tyrimai.

Siekiant nustatyti nužudytojo asmenybę ir nustatant nusikaltimo kaltininkus, buvo atlikti šie veiksmai:

- nužudytojo asmenybės nustatymui: vykdomos liudytojų bei galimai ką nors mačiusiųjų ar girdėjusiųjų asmenų apklausos, neatpažinto lavono daktiloskopavimas bei įvykio vietoje rastų daiktų daktiloskopiniai tyrimai. Gautos lavono daktiloskopinės kortelės buvo išsiųstos Lietuvos kriminalinės policijos biuro kriminalinių tyrimų centrui su prašymais patikrinti ADIS duomenų bazėje ir teistų asmenų kartotekoje. Patikrinus šiuos duomenis, byloje⁹⁶, nustatant moteriškos lyties neatpažinto lavono asmenybę buvo nustatyta, kad moteris yra įrašyta teistų asmenų kartotekoje. Šie duomenys padėjo nustatyti nužudytosios asmenybę, rasti jos artimuosius, kurie ir atpažino lavoną. Vėliau, nustačius nužudytosios asmenybę, buvo vykdomos artimųjų, draugų, pažįstamų bei asmenų, paskutinių mačiusių ją, apklausos. Byloje⁹⁷, nustatant neatpažinto vyriškos lyties lavono asmenybę, tyrimui padėjo įvykio vietoje rastas MRT bei banko kortelė. Jų pagalba buvo nustatyta lavono asmenybė bei ratas asmenų, su kuriais paskutiniu metu nužudytasis asmuo bendravo (tai jo pažįstami bei asmenys įvykdę nusikaltimą) bei leido nustatyti asmenis, kuriuos būtina apklausti toliau tiriant bylą.

- nustatant nusikaltimo kaltininkus, byloje⁹⁸ didelį vaidmenį suvaidino netoli įvykio vietos buvusių ir iš tolo mačiusių nusikaltimą liudytojų apklausa. Jie trumpai aprašė

⁹⁶ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-40 / 2005.

⁹⁷ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56 / 2006

⁹⁸ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56 / 2006

nusikaltimo vykdytojų išvaizdą. Be to, apžiūrint įvykio vietą buvo nustatyta, kad šalia jos yra Estijos ambasados pastatai, kurių teritorija stebima vaizdo kameromis. Tyrėjai iškėlė prielaidą, kad galbūt kameros užfiksavo įvykius, susijusius su E.V. sužalojimu, todėl kreipėsi su prašymu į Estijos Ambasadą leisti Vilniaus Vyriausiojo policijos komisariato kriminalinės policijos kriminalinių nusikaltimų tyrimo tarnybos Smurtinių nusikaltimų tyrimo skyriaus pareigūnams peržiūrėti įvykio dienos vaizdo įrašus (tam buvo išduotas Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento leidimas) bei tyrimui pateikta vaizdajuostė. Taip pat buvo pateiktas prašymas padaryti su nusikaltimo laiku susijusios filmuotos atkarpos įrašė esančių asmenų fotonuotraukas bei pateikti minėtos atkarpos vaizdo įrašą. Peržiūrėjus vaizdo įrašą buvo padarytos 8 fotonuotraukos, kuriose užfiksuoti 3 žmonės – 2 vaikinai ir 1 mergina. Padarius nuotraukas liko nustatyti šių asmenų tapatybes, tačiau šiuo atveju padėjo tyrėjų budrumas ir pačių kaltininkų neišmanymas. Tyrimo metu nužudytojo asmens MRT, iš kurio jis dar pats spėjo paskambinti po jo sumušimo ir iškviesti policiją, nebuvo išjungtas. Įtariamieji išgirdę per televiziją, kad nukentėjusysis asmuo nuo padarytų sužalojimų mirė ir nepatikėję tuo, bandė jam prisiskambinti – taip buvo užfiksuotas galimų įtariamųjų telefono numeris, kurie vėliau buvo sulaikyti ir apklausti; byloje⁹⁹ nustatčius nužudytosios asmenybę taip pat buvo nustatytas ratas asmenų, su kuriais mergina prieš ją nužudant bendravo. Iš jų tarpo buvo nustatytas įtariamasis asmuo, tačiau nepavykus jo surasti, buvo paskelbta šio asmens paieška.

Aukščiau minėtų veiksmų atlikimas bei nusikaltimų tyrimo subjektų teisingas susidariusios situacijos įvertinimas leido greitai nustatyti nukentėjusiuosius asmenis ir įtariamuosius nusikaltimų padarymu, kurie vėliau, atlikus eilę kitų procesinių veiksmų, buvo nubausti kaip tikrieji nusikaltimų vykdytojai.

2. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, bet žinomas nužudytasis asmuo. Tyrimo kryptis – kaltininko nustatymas, jo sulaikymas, duomenų apie jo asmenybę, nusikaltimo aplinkybes rinkimas kitų aukščiau minėtų procesinių veiksmų ir reikiamų kriminalistinių operacijų atlikimas. Surinkus duomenis apie nužudytojo asmenybę galima kelti versijas dėl kaltininko bei bendrininkų rato, nusikaltimo motyvų bei tikslų.

Nustačius nusikaltimo padarymo būdą, panaudotas priemones nusikaltimui įvykdyti, galimos versijos dėl galimo kaltininko, galėjusio įvykdyti tokį nusikaltimą, jo asmenybės bruožų, pomėgių, užsiėmimo bei galimų nusikaltimo vykdytojų skaičiaus, jų buvimo vietos.

Esant tokiai tyrimo situacijai, nustatant įvykio kaltininką, sėkmingam nusikaltimo ištyrimui didelės reikšmės turėjo duomenų apie nuždytąjį asmenį visuma. Atlikus visus bendruosius procesinius veiksmus, nustatant įvykio aplinkybes, pavyko nustatyti su kuo nužudytasis prieš jį nužudant galėjo bendrauti. Kartu įvykio vietos apžiūros metu buvo

⁹⁹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-40 / 2005.

nustatyta, jog dingio ir nužudytojo asmens MRT¹⁰⁰, kuris vėliau, tiriant bylą, padėjo sėkmingai išaiškinti nusikaltimo kaltininkus. MRT buvo rastas pas S.O., kuris paaiškino, jog jį jam davė asmuo, vardu I., kuris vėliau buvo sulaikytas kaip įtariamasis nusikaltimo padarymu.

3. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, jis yra sulaikytas bei žinomas nužudytasis asmuo. Praktinės medžiagos analizė rodo, kad tokie nusikaltimai ištiriami per labai trumpą laiką, kadangi tai, dažniausiai, akivaizdūs nusikaltimai. Juos tirti yra paprasčiausia, belieka nustatyti tikrąsias nusikaltimo aplinkybes, tikruosius kaltininkus ir imtis visų būtinų, aukščiau minėtų, procesinių veiksmų atlikimo. Kelti versijas dėl galimų nusikaltimo bendrininkų rato, nusikaltimo motyvų bei tikslų.

4. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, nužudytasis asmuo žinomas, tačiau lavonas nerastas. Tokio tyrimo kryptis: paskutinės galimos dingusiojo asmens buvimo vietos apžiūra; galimų nusikaltimo aplinkybių nustatymas; apklausa nužudytojo asmens artimųjų, draugų, bendradarbių, pažįstamų, kaimynų, galimai ką nors mačiusių, girdėjusių ar žinančių asmenų, jų asmenybių nustatymas; lavono paieškos vykdymas; galimai susijusių su nusikaltimu objektų apžiūra bei paėmimas tyrimui; veiksmų, padedančių nustatyti įvykio kaltininką ir jo bendrininkus, jų asmenybių nustatymo, atlikimas; kriminalistinių operacijų, susijusių su lavono bei kaltininko buvimo vietų nustatymu, kaltininko sulaikymu, panaudojimas. Galimos versijos dėl kaltininko bei bendrininkų rato, nusikaltimo motyvų bei tikslų, lavono buvimo vietos.

Lavonas – pagrindinis įrodymas apie įvykdytą nužudymą. Jo paieška yra būtina, tačiau ne visada būna sėkminga, ypač senai įvykdytuose ar gerai suplanuotuose nusikaltimuose. Neradus jo – sunku pateikti kaltinimą įtariamam nusikaltimo padarymu asmeniui. Byloje¹⁰¹, ieškant dingusios merginos lavono bei nusikaltimo kaltininko, nusikaltimo tyrėjams padėjo šios merginos MRT. Ikiteisminio tyrimo metu buvo nustatyta, kad jai priklausantis MRT naudojamas su dviem SIM kortelėmis, bei nustatyta jų veikimo zona – konkrečioje sodininkų bendrijoje, tuo pačiu buvo nuspręsta klausytis pokalbių šiais numeriais. Tai leido sėkmingai nustatyti nusikaltimo kaltininką, kuris vėliau nurodė, kur merginos lavonas. Tačiau neretai pasitaiko atvejų, kai lavonas randamas, atpažįstamas, atlikti visi būtini procesiniai veiksmai, patikrintos visos galimos versijos apie nusikaltimo vykdytojus, tačiau nusikaltimo kaltininko nustatyti niekaip nepavyksta. Tokia situacija susidarė atliekant ikiteisminį tyrimą dviejų nužudytų vaikų byloje. Radus nužudytų vaikų kūnus, apklausus galimai įvykdžiusius nusikaltimą asmenis, jie buvo paleisti, neradus įrodymų, kad būtent jie būtų galėję tai padaryti. Tik vėliau prokurorų dėmesį atkreipė nežymi medikų pastaba, kad keliskart per šermenis ir laidotuves alpusios vaikų motinos kraujospūdis išliko normalus. Tuomet nusikaltimo tyrėjai

¹⁰⁰ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-111/2004.

¹⁰¹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-59/2006.

susekė, kad ji MRT susirašinėja su kitu vyriškiu.¹⁰² Taip buvo sulaikyta tikroji nusikaltimo kaltininkė.

5. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, tačiau nežinomas nužudytasis asmuo.

Tyrimo kryptis: nužudytojo asmens tapatybės nustatymas, reikalui esant - kriminalistinių operacijų panaudojimas, siekiant sulaikyti kaltininką ar nustatyti jo buvimo vietą, kitų būtinų procesinių veikslių atlikimas. Galimos versijos dėl bendrininkų rato, nusikaltimo motyvų bei tikslų, kaltininko buvimo vietos.

Byloje¹⁰³ nužudytojo asmenybė nustatyta atlikus daktiloskopinę ekspertizę. Tyrimui buvo pateikta: Lietuvos Respublikos piliečio J.Z. daktiloskopinė kortelė ir nežinomo asmens lavono su šautine žaizda, rasto J.Č. sodyboje, daktiloskopinė kortelė. Buvo lyginama sugretinimo būdu. Nustatyti sutapimai buvo esminiai ir sąlygojo kategorišką išvadą, jog rankų pirštų atspaudų pavyzdžiai nežinomo asmens daktiloskopinėje kortelėje yra identiškai Z.J. rankų pirštų atspaudams.

6. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, tačiau nežinoma jo buvimo vieta bei nežinomas nužudytasis asmuo. Tyrimo kryptis: kaltininko ir jo bendrininkų asmens tapatybių bei jų buvimo vietų nustatymas, kriminalistinių operacijų panaudojimas, siekiant sulaikyti kaltininką, bendrininkus ar nustatyti jų buvimo vietas, nužudytojo asmens tapatybės nustatymas. Galimos versijos dėl bendrininkų rato, nusikaltimo motyvų bei tikslų, kaltininko ir bendrininkų buvimo vietų.

Atliekant ikiteisminį tyrimą dėl vyro nužudymo¹⁰⁴ buvo nustatytas asmuo, įtariamas dėl šio įvykio, kuris nuo tyrimo pasislėpė, tačiau vėliau pats prisistatė į policiją ir pranešė apie nusikaltimą. Nusikaltimo tyrėjams šiuo atveju liko nustatyti tikrąsias nusikaltimo aplinkybes, tikslus bei motyvus. Tačiau, kai nusikaltimo kaltininkas vistiek slapstosi nuo tyrimo ir bando išvengti atsakomybės, jo paieška turi būti tęsiama. Svarbių duomenų apie jo galimą buvimo vietą gali suteikti įvykio liudytojų ar kitų, galinčių padėti tyrimui, asmenų (jo pažįstamų, draugų, artimųjų, kaimynų) apklausos apie galimą jo buvimo vietą, užsiėmimą, priklausomybę konkrečiai socialinei grupei ir pan., kratos jo gyvenamojoje ar kitoje jų buvimo vietose, daiktų ar dokumentų paėmimai, MRT veikimo zonos nustatymas, operatyvinės paieškos veikslių panaudojimas (slaptas sekimas, telefoninių pokalbių pasiklausymas ar kt.), informacijos apie ieškomą asmenį paskelbimas masinio informavimo priemonėse.

¹⁰² *Info.lt naujienos* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=122934>>.

¹⁰³ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla 1-106 / 2005.

¹⁰⁴ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-109 / 2004.

7. Rastos lavono dalys, nesant duomenų apie nužudytąjį, asmenį, padariusį nusikaltimą bei nužudymo aplinkybes.¹⁰⁵ Analizuojant nužudymų bylas, su tokia tyrimo situacija neteko susidurti, tačiau žinoma nemažai atvejų, kai tenka tirti tokius sudėtingus nusikaltimus. Manau, tyrimo kryptis bei versijos šiuo atveju turi būti keliamos kaip ir esant situacijai, kai nežinomas nei asmuo, įvykdęs nusikaltimą, nei nužudytasis asmuo, tačiau šiuo atveju, tyrimą apsunkina tai, kad lavonas yra suskaidytas ir būtina surasti kaip įmanoma daugiau jo kūno dalių, o tam būtina speciali, gerai organizuota pagalba. Nustatant kaltininką daug vertingos informacijos gali suteikti lavono suskaidymo, slėpimo būdai bei tam panaudoti įrankiai ir priemonės, kurių pagalba galima spręsti apie kaltininko užsiėmimą, pomėgius ir pan.

Esant tokiai tyrimo situacijai (bei kitoms, kai randamas nežinomos asmenybės lavonas), nužudytojo asmens tapatybės nustatymui reikia panaudoti visus galimus būdus. Lengviau jo asmenybė nustatoma, kai lavonas nėra sudarkytas, suskaidytas į dalis ir tokie veiksmai atliekami tinkamu laiku, t.y. neprasidėjus lavono irimo (puvimo) stadijai. Byloje¹⁰⁶ dėl nenustatytos asmenybės vyro nužudymo – nebuvo padaryta lavono veido nuotrauka, o atpažinimas atliktas jau esant puvimo stadijai, dalyvaujant nužudytojo sūnui, su kuriuo daugelį metų nesimatė. Vyriškis buvo atpažintas tik iš tatuiruotės.

Apibendrinant išanalizuotą praktinę medžiagą, be visų aukščiau minėtų bendrųjų procesinių veiksmų, nužudytojo asmenybei nustatyti, galima rekomenduoti šiuos veiksmus:

- pirmiausiai turi būti padarytos, laikantis visų privalomų reikalavimų, lavono nuotraukos;
- kol lavonas neatpažintas ar reikalingas tyrimui, jis turi būti tinkamai saugomas atitinkamų įstaigų¹⁰⁷;
- vykdyti lavono daiktų, drabužių apžiūrą, kuri gali suteikti daug informacijos, kokiai socialinei grupei jis gali priklausyti;
- vykdyti ką nors galimai žinančių, mačiusių, galėjusių girdėti, matyti ar kitų, galinčių padėti tyrimui, asmenų apklausas;
- skirti visas būtinas ekspertizes dėl lavono sužalojimų pobūdžio, mirties priežasties nustatymo, jo daiktų (drabužių, avalynės ir kt.) ekspertizes, įvykio vietoje rastų objektų daktiloskopinius tyrimus, daryti lavono daktiloskopines korteles; tiriant neatpažintą lavoną, būtina smulkiai aprašyti drabužius, aprašyti išorę pagal teismo medicinos ir kriminalistikos

¹⁰⁵ JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rassledovanija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985, p. 88.

¹⁰⁶ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-68 / 2005.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. 714/153/562 dėl neatpažinto lavono, nežinomo ligonio ar nežinomo vaiko asmens tapatybės nustatymo instrukcijos patvirtinimo, Valstybės žinios, 2000, Nr. 2-53.

priimtą žodinių atvaizdą, detaliai aprašyti ir nufotografuoti individualius ypatumus (tatuiruotes, įgimtas dėmes, amputuotus organus, randus ir kt.), nustatyti apytikslį (iš pažiūros amžių, kūno ir pėdų ilgį, galvos apimtį ir atlikti kitus būtinus veiksmus, numatytus teisės aktuose, dėl neatpažinto lavono asmens tapatybės nustatymo¹⁰⁸;

- tikrinti ar rastas lavonas nėra dingusių ir / ar ieškomų asmenų sąrašuose;

- tikrinti ADIS, teistų asmenų kartotekose ir / ar Interpolo generalinio sekretoriato duomenų bazėje (toliau – ASF duomenų bazė) - Interpolo generaliniame sekretoriato funkcionuojanti automatizuota duomenų bazė (*Automated Search Facility*), kurioje kaupiami Tarptautinės kriminalinės policijos organizacijos (Interpolo) valstybių narių duomenys apie ieškomus objektus (autotransporto priemonės, asmenis, negaliojančius dokumentus), kurių paieška paskelbta Interpolo kanalais¹⁰⁹.

- padarius tinkamas lavono nuotraukas bei nenustačius jo asmenybės aukščiau nurodytais būdais, skelbti informaciją apie jo radimą masinio informavimo priemonėse.

Nustačius lavono asmenybę būtina nustatyti ir jo gyvenamąją vietą, atlikti artimųjų paiešką (jų buvimą ar nebuvimą, jų ketinimą ar atsisakymą nužudytąjį palaidoti). Nesant ar nesuradus artimųjų, leisti šį asmenį palaidoti arba nurodyti priežastis, dėl kurių būtina atidėti lavono laidojimą ir iki kurio laiko.

Kaltininko nustatymui svarbu atlikti visus būtinus, bendruosius procesinius veiksmus, siekiant surasti kuo daugiau įrodomosios informacijos, patvirtinančios konkretaus asmens dalyvavimą nusikaltimo padaryme, kad vėliau, suradus ir apklausiant kaltininką, galima būtų pateikti neginčijamus įrodymus apie įvykdytą nusikaltimą. Svarbių duomenų tyrimui, keliant versijas dėl nusikaltimo kaltininko nustatymo, gali suteikti surinkti duomenys apie nužudytojo asmens asmenybę arba atvirkščiai, nustatant nužudytojo asmenybę – duomenys apie kaltininką, jo užsiėmimą, profesiją, verslą, pomėgius ar pan. Vieni iš šių duomenų padėjo išaiškinti 2004 m. birželio 2 d. Vilniuje, miško masyve įvykdytą nusikaltimą. Kaip paaiškėjo ikiteisminio tyrimo metu, nužudytasis asmuo buvo žinomas Vilniuje verslininkas, kuris vertėsi paskolų išdavimo verslu, tuomet iš jo skolininkų tarpo pradėta ieškoti galimų nusikaltimo vykdytojų. Taip buvo nustatyta, kad vienas jo skolininkų dėl savanaudiškų paskatų, siekiant negražinti 103000 Lt paskolos, tyčia šovė keturis kartus į krūtinę, vieną kartą į galvą.¹¹⁰

Nemažai reikšmės nusikaltimui tirti gali suteikti surinkta informacija apie nužudytąjį ar kaltininką: sveikatos būklę, šeimyninę padėtį, draugų ir pažįstamų ratą. Šių asmenų sveikatos

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. 714/153/562 dėl neatpažinto lavono, nežinomo ligonio ar nežinomo vaiko asmens tapatybės nustatymo instrukcijos patvirtinimo, Valstybės žinios, 2000, Nr. 2-53.

¹⁰⁹ *Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.policija.lt/index.php?id=2796&page=17>>.

¹¹⁰ 2007 m. gegužės 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-339/2007.

būklės išaiškinimas ir nustatymas, kad asmuo sirgo ar serga tam tikra psichine liga, gali atsakyti į klausimą, kodėl nusikaltimas buvo įvykdytas ir ar gali kaltininkas atsakyti už savo neteisėtus veiksmus. Įtariamo nusikaltimo padarymu asmens bendravimo ratas gali suteikti tyrimui daug vertingos informacijos. Jo telefoninių pokalbių pasiklausymas, nustatymas su kuo asmuo daugiausiai bendrauja, jo artimųjų, giminių nustatymas, kratos šių asmenų gyvenamosiose vietose.

Nustačius įvykio kaltininką būtina užtikrinti jo dalyvavimą baudžiamajame procese ir apklausti. Jei nežinoma jo buvimo vieta, tyrimo kryptis – įtariamojo buvimo vietos nustatymas bei jo sulaikymas ar, reikalui esant, suėmimas. Tam galima panaudoti operatyvinės paieškos priemonių pagalbą. Tik svarbu, kad tokios operacijos būtų gerai suplanuotos, tinkamai apgalvotos ir vieno asmens vadovaujamos, priešingu atveju, galima nesėkmė.

Jaunos merginos, nužudytos 2003 m. vasario 18 d., byloje nustatant įtariamo asmens buvimo vietą, buvo atlikti tokie veiksmai:

2003 m. kovo 28 d. – Vilniaus m. apylinkės prokuratūros nutarimas patraukti kaltinamuoju A.B bei paskelbti jo paiešką. Paieškos vykdymas pavestas Vilniaus m. apylinkės vyriausiajam prokurorui. 2003 m. kovo 28 d. – Vilniaus Vyriausiojo policijos komisariato kriminalinės policijos kriminalinių nusikaltimų tyrimo tarnybos sunkių nusikaltimų tyrimo skyriaus (toliau - VPK KP KNTT SNTS) inspektoriaus tarnybinis pranešimas - operatyviu būdu buvo nustatytas adresas, kur galimai slapstosi A.B. – tačiau šio piliečio paieška teigiamų rezultatų nedavė. Paieška vykdoma toliau. 2003 m. kovo 28 d. – Vilniaus VPK KP KNTT SNTS inspektoriaus tarnybinis pranešimas – nustatyta, kur A.B. nuvežė iš nužudytosios pagrobtus daiktus, t.y. nustatytu adresu pas sugyventinę – tikslinga ten padaryti kratą. 2003 m. balandžio 7 d. – Vilniaus VPK KP KNTT SNTS inspektoriaus tarnybinis pranešimas – šiuo metu A.B. naudojami mobilus ryšio telefonais ir fiksuoto ryšio telefonu, kuris registruotas konkrečiu adresu. 2003 m. balandžio 24 d. – Vilniaus VPK KP KNTT SNTS inspektoriaus tarnybinis pranešimas apie tai, kad šiuo metu A.B. naudojami mobilus ryšio telefonu ir tikslinga gauti informaciją apie: telefonų abonentų priklausomybę; išeinančių ir įeinančių skambučių, SMS žinučių išklotines; kokių bazinių stočių veikimo zonoje buvo minėti mobiliojo ryšio abonentai laikotarpiu nuo 2003 m. sausio 10 d. iki 2003 m. gegužės 8 d. Tam išsiųsti prašymai mobilus ir fiksuoto ryšio tiekimo operatoriams dėl minėtos informacijos išreikalavimo, reikalingos A.B. paieškai. Gautas teigiamas atsakymas – šiuo telefonu naudojami įtariamasis asmuo. 2003 m. birželio 23 d. – Vilniaus VPK KP KNTT SNTS inspektoriaus tarnybinis pranešimas – kad A.B. dažnai bendrauja telefonu su mergina Alina, todėl tikslinga paimti šio telefono numerio įeinančių ir išeinančių telefonų skambučių išklotines, siekiant nustatyti šio asmens buvimo vietą. 2003 m. birželio 25 d. – Vilniaus VPK KP KNTT SNTS inspektoriaus

tarnybinis pranešimas – šiuo metu A.B. slapstosi Utenos r. pas R.Ž. konkrečiu adresu. Tikslinga padaryti kratą šiame bute¹¹¹. 2003 m. birželio 26 d. – A.B. sėkmingai buvo sulaikytas.

Kitas sėkmingas nusikaltėlio sulaikymo atvejis buvo įvykdytas Vilniaus m. VPK Viešosios policijos patrulių rinktinės taip pat jaunos merginos, nužudytos 2003 m. rugpjūčio 9 d., byloje. 2004 m. sausio 22 d. Vilniaus VPK KP NTT SNTS tyrėjo tarnybinis pranešimas – atlikus eilę operatyvinės paieškos veikslių buvo nustatyta, kad nusikaltimą galėjo įvykdyti V.L., kuris buvo atpažintas liudytojo, kuriam taikomas anonimiškumas. Šiam asmeniui vėliau buvo grasinama dėl bendravimo su policija. Apie įtariamąjį buvo žinoma, kad jis bendrauja su 18-20 m. prostitute, dirbančia stoties rajone. Buvo paskelbta įtariamojo operatyvinė paieška. 2004 m. sausio 22 d. patruliavimo metu patruliai gavo pranešimą iš VPK Operatyvinės veiklos skyriaus (toliau – VPK OVS), kad iš stoties išvažiavo taksi firmos „Kartikas“, VW Passat, V/N (tyrimui žinomas), kuriame yra ieškomi asmenys ir važiuoja link Čigonų taboro. Minėtas automobilis buvo sustabdytas D.Girėno – Kapsų g. sankryžoje. Automobilis priklauso A.C., jame buvo dar 3 asmenys: A.P, V.O. ir įtariamasis asmuo. Visi sulaikyti ir pristatyti į Vilniaus m. VPK.¹¹²

Minėti pavyzdžiai rodo, kad kaltininkų buvimo vietos nustatymas ir jų sulaikymas reikalauja daug pastangų ir tik savalaikis visų reikiamų veikslių atlikimas, leidžia sėkmingai šią užduotį įvykdyti. Tokia veikslių seka rodo nepaliojamą siekį ieškant kaltininkų pėdsakų, nes kone kasdieną buvo atliekami svarbūs tyrimo veiksmai, kurie ir davė gerų rezultatų.

Laiku nesiėmus visų būtinų priemonių nusikaltėlio ar jo bendrininkų asmenybių nustatymui ir / ar sulaikymui, laisvo judėjimo teisė, atsivėrus Šengeno erdvei, nusikaltimą įvykdžiusiems asmenims gali sudaryti palankias sąlygas sėkmingai slėptis užsienio valstybėse, nors tam tikrais atvejais ir yra įvedamos papildomos priemonės, leidžiančios taikyti vidaus sienų kontrolės procedūras (policijos ir teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose tikslu)¹¹³, kurios gali būti veiksmingos tik tuomet, kai kaltininkų asmenybė yra nustatyta ir tiksliai žinoma, kurių asmenų yra ieškoma.

Sulaikius nusikaltėlį būtina imtis ir visų būtinų jo apsaugos priemonių, kad nepabėgtų nuo tyrimo, jam netrukdytų bei nevilkintų. Sulaikytas asmuo turi būti tinkamai saugomas, kadangi tokių asmenų paieška, jeigu jau vieną kartą buvo vykdoma ir sėkmingai atlikta, kitą kartą jau gali nepasisiekti.

¹¹¹ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-111 / 2004.

¹¹² Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-40 / 2005.

¹¹³ Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.

Taip, aukščiau minėtoje byloje¹¹⁴, atlikus eilę operatyvinės paieškos veiksnių ir sulaikius nusikaltėlį, dėl pareigūnų nerūpestingumo, įtariamasis asmuo niekieno netrukdomas sėkmingai pabėgo iš sulaikymo vietos, dėl ko teko skelbti pakartotiną paiešką.

Sustabdžius automobilių buvo sulaikyti visi jame buvę asmenys ir pristatyti apklausai. 2 merginos buvo apklausiamos skirtinguose kabinetuose, o įtariamajam, įtariamam labai sunkaus nusikaltimo padarymu, kadangi laikinojo sulaikymo kameros Vilniaus m. VPK nebuvo, buvo panaudotos specialios priemonės – antrankiai, kuriais jis buvo prirakintas prie Vilniaus m. VPK NTT pastate esančių laiptų turėklų bei paliktas be apsaugos. Palydėjęs apklaustą V.O. prie išėjimo, pastebėta, kad įtariamasis pabėgo iš pastato su antrankiais. Tokios klaidos nusikaltimų tyrime neleistinos. Kiekviena kriminalistinė operacija yra unikali ir kiekvieną kartą turi būti kruopščiai apgalvojama, suderinama su visais tyrimo veiksmais, turi atitikti visos tyrimo eigos būklę ir atliekama iki galo. Tikslingai suplanuoti kriminalistinę operaciją užima daug svarbaus tyrimui laiko, o toks pareigūnų nerūpestingumas nulemia ilgesnę bylos tyrimo trukmę, dėl ko tenka planuoti naujas kriminalistines operacijas ir vykdyti naujus nusikaltėlio sulaikymo veiksmus, o kaltininkas po sėkmingo pabėgimo iš sulaikymo vietos gali pasislėpti saugiau ir tyrimas dėl to gali sustoti ilgam.

Aukščiau minėtų kriminalistinių operacijų panaudojimas nužudymų bylose garantavo įtariamųjų asmenų nustatymą ir suėmimą. Visos kriminalistinės operacijos turi būti atliekamos laikantis įstatymų reikalavimų bei esant visiems reikalingiems leidimams jas atlikti. Tik būdamos teisėtos, jos gali būti tinkamais įrodymais byloje.

Tiriant nusikaltimą, labai svarbu tiksliai nustatyti kaltininko, nužudytojo bei kitų byloje dalyvaujančių asmenų, tapatybes. Neretai asmenys naudojami suklastotais, vogtais ar kitokiu būdu įgytais dokumentais arba tiesiog prisistato kito asmens pavarde bei vardu. Todėl, šių asmenų tapatybei nustatyti taip pat turi būti kreipiamas ypatingas dėmesys, kaip ir tiriant bet kokius kitus duomenis byloje.

Tiriant nenustatytos asmenybės vyro nužudymą, įtariamasis prisistatė kito asmens vardu bei pavarde. Įtarimas dėl šio asmens tapatybės pareigūnams turėjo kilti jau pirmojo liudytojo – jo sugyventinės, apklausos metu, kai pareiškė, kad ji niekada nematė jo asmens dokumentų ir jų pažinties pradžioje jis save vadino I.Ž., vėliau pradėjo vadinti I.M., bet nepaaiškino kodėl. Vėliau, tiriant bylą taip pat kilo neaiškumų dėl jo asmens duomenų. Vilniaus m. VPK KP NTT SNTS tyrėja nustatė, kad vienuose ikiteisminio tyrimo dokumentuose I.Ž. yra vadinamas vienaip, kitur kitaip: J.Ž., I.Z., tačiau iš prašymo išduoti Lietuvos Respublikos piliečio pasą duomenų nustatė, kad tai yra vienas ir tas pats asmuo – I.Ž. ir priėmė nutarimą toliau tyrime šį asmenį vadinti vienu ir tuo pačiu asmeniu – I.Ž. Taip pat buvo gauta paso kopija, kur

¹¹⁴ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-40 / 2005.

nuotraukoje esantis asmuo visiškai nepanašus į įtariamąjį asmenį, bet to pareigūnai nepastebėjo. Tik pačiam nuteistajam parašius atvirą prisipažinimą dėl kito asmens duomenų pasisavinimo, jau esant nuteistam ir atliekant bausmę, buvo pradėtas šio asmens identifikavimo procesas. Vilniaus apygardos prokuratūra užklausė Vilniaus m. VPK KPNTT SNT skyrių dėl I.M. anketinių duomenų, duomenų apie Lietuvos Respublikos piliečio paso išdavimą, teistumą bei duomenis dėl I.M. ir J.Ž. pirštų atspaudų sulyginimo. I.M. buvo kelis kartus teistas už asmeninio piliečio, visuomeninio turto grobimą, atvirą vagystę bei pareigūno vardo pasisavinimą (prisistatė milicijos darbuotoju 1973 m.). 2002 m. spalio 17 d. Vilniaus m. VPK I.M. buvo paskelbęs paiešką. Vėliau gautas Lietuvos policijos kriminalinių tyrimo centro raštas dėl pirštų atspaudų sulyginimo – kuriame sakoma, kad sulyginus pirštų atspaudus, pateiktus I.Ž. vardu užpildytoje daktiloskopinėje kortelėje, su pirštų atspaudais, pateiktais I.M. vardu užpildytoje daktiloskopinėje kortelėje, nustatyta, kad abiejose daktiloskopinėse kortelėse pateikti vieno ir to paties asmens pirštų atspaudai.

Vienas iš baudžiamojo proceso tikslų – nusikaltimų prevencija. Atliekant nužudymų bylų analizę, nustatytas faktas, kai pareigūnai, nesiėmė reikiamų veiksmų nusikaltimui sustabdyti ir nereagavo į piliečio pranešimą apie tai, kad nukentėjęs asmuo yra sumuštas bei jam ir jo šeimos nariams yra grasinama fiziškai susidoroti. Po kelių valandų tas pats asmuo buvo nužudytas asmenų, kaip nustatyta tyrimo metu, prieš tai jam grasinusių.¹¹⁵ Atlikus tarnybinį patikrinimą, buvo nustatyta, kad šio asmens pareiškimas net nebuvo užregistruotas ir į konflikto vietą niekas nebuvo nuvykęs. Pareigūnams pareikšti griežti papeikimai. Tokių atvejų ikiteisminio tyrimo įstaigų veikloje neturi būti. Atitinkama pareigūnų reakcija yra privaloma, ypač tuomet, kai gresia pavojus žmogaus gyvybei. Jeigu pareigūnai nesiima jokių veiksmų, nusikaltėliams sudaromos palankios sąlygos įvykdyti savo nusikalstamus sumanymus.

Kaip rodo praktinė analizė, pastaruosiu metu nusikaltimų tyrimams didelę pagalbą suteikia MRT. Tai ne tik priemonė, leidžianti susisiekti su reikiama asmenimis, jo pagalba sėkmingai nustatomi ieškomi asmenys. Mobilaus ryšio operatoriai teikia paslaugas, norint gauti šių asmenų telefoninių pokalbių išklotines bei nustatyti paties MRT, priklausiusio nužudytajam ar kaltininkui, veikimo zoną, dėl ko galima nustatyti eilę asmenų, disponavusių (perleidusių, įsigijusių ar pan.) šiuo prietaisu ir nustatyti ieškomus asmenis bei jų buvimo vietą. Taip pat didelę reikšmę sėkmingam tyrimui turi ir pokalbių MRT ar stacionaraus ryšio telefonais pasiklausymas. Be to, reikėtų atkreipti dėmesį į daugelyje miestų vietų sumontuotas vaizdo kameras, kurios statomos ne tik valstybės, bet ir privačių asmenų iniciatyva, ir galinčias užfiksuoti nemažai svarbios informacijos, kompiuterinę techniką, kuri taip pat gali suteikti daug

¹¹⁵ Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-191 / 2005.

vertingos informacijos (susirašinėjimas elektroniniu paštu, telefoniniai pokalbiai interneto pagalba ir pan.).

Daugelyje užsienio valstybių, išduodant tos valstybės piliečio pasą asmeniui, jame yra fiksuojami ir jo savininko piršto (pirštų) atspaudai. Toks pirštų atspaudų pavyzdžių fiksavimas asmens dokumentuose bei kaupimas atitinkamose duomenų bazėse gali padėti nusikalstamų veikų tyrimo subjektams ar kitiems asmenims, nustatant asmens tapatybę, o nusikaltėliams liktų mažiau galimybių pasinaudoti, suklastotais, vogtais ar kitais, neteisėtais būdais įgytais, dokumentais. Tokia praktika galima būtų pasinaudoti ir Lietuvoje, išduodant Lietuvos Respublikos piliečių pasus, tuomet asmens dokumentų išrašymo sistemoje (ar kitoje specialioje duomenų bazėje) be kitų svarbių duomenų apie asmenį būtų kaupiami ir asmenų, gavusių pasus, daktiloskopiniai duomenys. Be to, tyrimai rodo, kad pasaulyje nėra žmonių su vienodais papiliariniais raštais. Antra svarbi papiliarinio rašto savybė – jo pastovumas. Papiliarinis raštas susiformuoja 3–4 mėnesį dar negimusio vaisiaus, žmogui augant didėja, bet jo kokybė nesikeičia visą gyvenimą. Trečia papiliarinio rašto savybė yra gebėjimas atsinaujinti. Odos ląstelės nyksta, oda gali nusilupti, būti pažeista, tačiau naujos ląstelės formuodamosi visada pakartoja tą patį piešinį.¹¹⁶ Todėl, priėmus atitinkamą įstatymą dėl žmogaus daktiloskopavimo bei šių duomenų kaupimo specialioje duomenų bazėje, tokia informacija leistų greičiau nustatyti nežinomo asmens, lavono asmenybę ar nusikaltimo padarymu įtariamą asmenį.

¹¹⁶ Lietuvos teismo ekspertizės centras [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: <
http://www.ltec.lt/veikla/m_rekomend/rankos.php

IŠVADOS

1. Kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo analizė padeda išsiaiškinti, kas būdinga nusikalstamų veikų tyrimo veiklai, kokie veiksmai ir kaip atliekami, kokia kryptimi nukreipiamas tyrimo procesas, kokias operatyvinės veiklos priemones bei būdus naudoja nusikalstamų veikų tyrimo subjektai. Šios analizės metu išskiriami nusikalstamų veikų tyrimo veiklai būdingi tyrimo būdai ir priemonės, surinkti duomenys apibendrinami, pateikiami nauji mokslo duomenys, suformuluojami labiau priimtini tyrimo būdai ir jų pagrindu yra kuriamos nusikalstamų veikų tyrimo metodinės rekomendacijos.

2. Kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo charakteristika - tai kompetentingo nusikalstamų veikų tyrimo subjekto veikloje, skirtoje ištirti nusikalstamas veikas, keliamų tyrimo uždavinių, sąlygojamų tyrimo eigoje susidarantių tyrimo situacijų, susidarantių tyrimo etapų bei naudojamų tyrimo priemonių siekiamam rezultatui pasiekti, kriminalistinis apibūdinimas.

Kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos struktūrą sudaro:

- nusikalstamų veikų tyrimo situacijos;
- nusikalstamų veikų tyrimo etapai;
- kriminalistinės operacijos.

Kriminalistinės nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos reikšmė yra svarbi ir praktine, ir teorine prasme nusikalstamų veikų sėkmingam tyrimui bei jų prevencijai. Teorine prasme – nes padeda kurti metodines nusikalstamų veikų tyrimo rekomendacijas, o praktine – nes metodinės nusikalstamų veikų tyrimo rekomendacijos padeda tyrėjui kryptingai bei racionaliai priimti reikiamus sprendimus atliekant tyrimą.

3. Kriminalistiniu aspektu nusikalstamų veikų tyrimo veiklai būdingi pirminis ir tolesnis etapai, nes būtent šių etapų metu vyksta visapusiškas nusikalstamos veikos aplinkybių tyrimas. Baigiamojo etapo metu sprendžiama ar tyrimas atliktas pilnai, ar nereikia jo papildyti, nes šio etapo paskirtis - nusikalstamų veikų tyrimo veiklos apibendrinimas bei išvadų formulavimas.

Pirminio tyrimo etapo uždaviniai bei eilė atliekamų procesinių veiksmų, priklauso nuo nusikalstamos veikos pobūdžio bei esamos tyrimo situacijos. Pirminio tyrimo etapo uždavinys - surinkti kuo daugiau duomenų apie nusikalstamą veiką, nustatyti nukentėjusiojo asmens tapatybę bei nustatyti ir surasti kaltininką. Tolesnio tyrimo etapo metu visi pirminio etapo metu surinkti duomenys įstatymų nustatyta tvarka tikrinami bei tiriami.

Remiantis pirminio ir tolesnio etapų uždaviniais, darytina prielaida, kad tolesnis tyrimo etapas turėtų prasidėti tuomet, kai yra nustatytas bei sulaikytas nusikalstamos veikos kaltininkas (ar kitaip užtikrintas jo dalyvavimas baudžiamajame procese), nes tik tuomet įmanomas visų surinktų duomenų nuodugnus vertinimas ir tikrinimas: įtariamojo apklausa, akistata su įtariamuoju asmeniu, parodymų patikrinimo veiksmai, įvairių ekspertizių atlikimas (priklausomai nuo nusikalstamos veikos pobūdžio) ar kt. veiksmai.

4. Tyrimo situacijos susidaro tam tikru tyrimo metu, tyrimo procesui esant tam tikroje padėtyje, sukaupus tam tikrą informacijos kiekį apie nusikalstamą veiką.

Galima išskirti tipines nusikalstamų veikų tyrimo situacijas, būdingas nusikalstamoms veikoms, kuriose gali būti nukentėjusysis asmuo:

- gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, yra duomenys apie nukentėjusįjį asmenį bei apie tariamai kaltą asmenį.
- gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, nustatyta nukentėjusiojo asmenybė, tačiau nėra nustatytas asmuo, tariamai kaltas dėl įvykio.
- gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, nustatytas asmuo, tariamai kaltas dėl įvykio, tačiau nežinoma nukentėjusiojo asmenybė.
- gautas pranešimas apie nusikalstamą veiką, nežinomas nei nukentėjusysis asmuo, nei asmuo, kaltas dėl įvykio.

5. Kriminalistinė operacija tai nusikalstamos veikos tyrimo padėtį (situaciją) atitinkanti sistema tarpusavyje suderintų veiksmų, susidedančių iš būtinų procesinių tyrimo veiksmų, taktinių tyrimo, operatyvinės veiklos būdų, atliekama nusikalstamų veikų tyrimo ir, reikalui esant, operatyvinės veiklos subjektų pagalba.

Kriminalistinę operaciją sąlygoja šie veiksniai:

- nusikalstamos veikos tyrimo proceso metu surinktos informacijos (medžiagos) apie nusikalstamą veiką visuma;
- susidariusi tyrimo situacija.

6. Kriminalistinė nužudymų tyrimo charakteristika - tai kompetentingo nusikalstamų veikų tyrimo subjekto veikloje, skirtoje iširti nužudymus, keliamų tyrimo uždavinių, sąlygojamų tyrimo eigoje susidarančių tyrimo situacijų, susidarančių tyrimo etapų bei naudojamų tyrimo priemonių siekiamam rezultatui pasiekti, kriminalistinis apibūdinimas.

7. Praktinė analizė rodo, kad tiriant nužudymus, pirminiam tyrimo etapui būdingi šie veiksmai: įvykio vietos, lavono apžiūra ir tyrimas; apklausos asmenų, galinčių padėti tyrimui, kai aiškus nusikaltimo kaltininkas – ir jo apklausa; objektų, galimai susijusių su nusikaltimu, paieška ir paėmimas, įvairių ekspertizių atlikimas, kaltininko paieška. Tolesnio tyrimo etapo

metu atliekami tokie veiksmai – papildomos apklausos, akistatos, parodymų patikrinimai vietoje, įvairios ekspertizės, siekiant patikslinti sukaupią informaciją.

8. Vadovaujantis teorine ir praktine medžiaga, nustatyta, kad nužudymams būdingos tokios tipinės tyrimo situacijos:

1. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą (nenustatyta jo asmenybė ir nežinoma buvimo vieta), bei nežinomas nužudytasis asmuo (rastas lavonas, tačiau asmenybė nenustatyta).

2. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, bet žinomas nužudytasis asmuo.

3. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, jis yra sulaikytas bei žinomas nužudytasis asmuo.

4. Nežinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, nužudytasis asmuo žinomas, tačiau lavonas nerastas.

5. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, tačiau nežinomas nužudytasis asmuo.

6. Žinomas asmuo, padaręs nusikaltimą, tačiau nežinoma jo buvimo vieta bei nežinomas nužudytasis asmuo.

7. Rastos lavono dalys, nesant duomenų apie nužudytąjį, asmenį, padariusį nusikaltimą bei nužudymo aplinkybes.

Priklausomai nuo tyrimo situacijos, nužudymų tyrimo eigoje naudojamos kriminalistinės operacijos, kurių tikslas - nužudytojo asmens asmenybės, nusikaltimo kaltininko, reikalui esant, jų buvimo vietų nustatymas (jei kaltininkas yra pasislėpęs nuo tyrimo ar nežinoma lavono buvimo vieta) bei kaltininko sulaikymas.

SANTRAUKA

Kriminalistinė nusikalstamų veikų tyrimo analizė

Nusikalstamų veikų tyrimas yra sudėtinga veikla, reikalaujanti iš ją vykdančių subjektų daug pastangų. Sėkmingam tyrimui svarbu ne tik šių subjektų tinkamas pasirengimas. Nepaprastai didelę reikšmę tam turi atitinkamų metodinių rekomendacijų parengimas, kurios kuriamos atliekant kriminalistines nusikalstamų veikų ir jų tyrimo analizes bei pateikiant įvairių mokslų naujoves. Šių analizių pagrindu pateikiamos kriminalistinės nusikalstamų veikų bei nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikos.

Rašant darbą, pagrindinis dėmesys skirtas kriminalistinei nusikalstamų veikų tyrimo charakteristikai, kuri kriminalistikoje yra mažai nagrinėta ir yra pakankamai nauja sąvoka. Taip pat pateikiama bei analizuojama jos struktūra ir reikšmė nusikalstamų veikų tyrimui. Teoriniams teiginiams pagrįsti remiamasi nužudymų tyrimo praktika.

Darbe pateikiamos bendrai nusikalstamoms veikoms ir konkrečiai nužudymų tyrimui būdingos pagrindinės tipinės tyrimo situacijos, tyrimo etapai, naudojamos kriminalistinės operacijos.

SUMMARY

Criminal investigative analysis of criminal acts

Criminal investigation is a complex activity requiring many efforts of those who perform it. Not only a proper preparedness of those subjects is crucial to the investigation success. Other important aspects include relevant methodological recommendations that are developed during the analyses of criminal acts and their investigation, and delivery of various scientific innovations. These studies are a basis of the characteristics of criminal offences and criminal investigations.

The focus in the paper was made on the criminal characteristic of forensic investigation, which has been insufficiently examined in criminalistics and is still a relatively new concept. The work also provides an analysis of its structure, and role in the investigation of criminal cases. Theoretical claims are based on the investigative practices of murders.

The paper presents the main typical investigation situations characteristic to criminal acts in general and murders in particular; stages of investigation and applicable criminal operations.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Įstatymai ir kiti teisės aktai:

- 1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
- 1.2. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis, Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.
- 1.3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
- 1.4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.
- 1.5. Lietuvos Respublikos policijos įstatymas, Valstybės žinios, 1991, Nr. 2-22.
- 1.8. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, Valstybės žinios, 1992, Nr.22-639.
- 1.9. Lietuvos Respublikos poligrafo naudojimo įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 75-2273.
- 1.10. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 65-2633.
- 1.11. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas, Valstybės žinios 2003, Nr. 42-1919.
- 1.12. Baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41⁽¹⁾, 77⁽²⁾, 80⁽¹⁾, 374⁽¹⁾, 374⁽²⁾, 412⁽¹⁾ straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas, Valstybės žinios, 2007, Nr. 81-3312.
- 1.13. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas Nr. VIII-810 dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo, Valstybės žinios 1998, Nr. 61-1736.
- 1.14. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. 714/153/562 dėl neatpažinto lavono, nežinomo ligonio ar nežinomo vaiko asmens tapatybės nustatymo instrukcijos patvirtinimo, Valstybės žinios, 2000, Nr. 2-53.
- 1.15. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Lietuvos prokurorų etikos kodekso ir prokurorų etikos komisijos veiklos nuostatų patvirtinimo Nr. I-68, Valstybės žinios, 2004, Nr. 76-2634.
- 1.16. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2003 m. balandžio 11 d. įsakymo Nr. I-47 „Dėl ikiteisminio tyrimo

terminų kontrolės tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“ pakeitimo. Valstybės žinios, 2007, Nr. 134-5443.

2. Specialioji literatūra:

- 2.1. BAJEV, O.J. *Osnovy kriminalistiki*. Izdatelstvo Ekzamen, 2003.
- 2.2. BENDORIUS, A., BIRŽIŠKA, V. ir kt. *Lietuvių enciklopedija*, I T. Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1953.
- 2.3. BENDORIENĖ, A., BOGUŠIENĖ, V. ir kt. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius, 2001.
- 2.4. BELKIN, R.S. *Kriminalistika: problemy, tendenciji, perspektivy*. Izdatelstvo Juridičeskaja literatūra, 1998.
- 2.5. BURDA, R., MALEVSKI, H. ir kt. *Kriminalistikos technika ir metodika*. Vilnius, 2004.
- 2.6. BURDA, R. *Kriminalistikos taktika*. Vilnius, 2001.
- 2.5. DANISEVIČIUS, P., PALSKYS, E., KAZLAUSKAS, M. *Kriminalistika*. Vilnius, 1985.
- 2.7. GODA, G., KAZLAUSKAS, M., KUČONIS, P. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius, 2005.
- 2.8. GODA, G., KUČONIS, P. ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. I-IV dalys. Vilnius, 2003.
- 2.9. GODA, G., KUČONIS, P. ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. V-XI dalys. Vilnius, 2003.
- 2.10. IŠČENKO, E.P. *Kriminalistika*. Moskva, 2000.
- 2.11. IŠČENKO, E.P. *Problemy pervonačalnogo etapa rassledovanija prestuplenij*. Krasnojarsk, 1987.
- 2.12. JABLOKOV, N.P., Koldin, V.J. *Kriminalistika*. Izdatelstvo MGU, 1990.
- 2.13. JABLOKOV, N.P. *Kriminalistika*. Izdatelstvo Jurist, 2005.
- 2.14. JABLOKOV, N.P. *Kriminalističeskaja metodika rasledovanija*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1985.
- 2.15. KEINYS, St. ir kt. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius, 1983.
- 2.16. KOLDIN, V.J. *Kriminalistika socialističeskich stran*. Moskva, 1986.
- 2.17. KRYLOV I.F. *Kriminalistika*. Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1980.
- 2.18. LEONAS, P. *Teisės enciklopedija*. Kaunas, 1931.
- 2.19. MIKELĖNIENĖ, D., MIKELĖNAS, V. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius, 1999.

2.20. *Nusikaltimų finansams tyrimas ir nagrinėjimas teisme sumarinio proceso tvarka.* Lietuvos teismo ekspertizės institutas. Vilnius, 1996.

2.21. OBRAZCOV, V.A. *Kriminalističeskaja charakteristika raskrytija prestuplenij.* Mėžvuz. Sv. – Barnaul, 1982.

2.22. OBRAZCOV, V.A. *Kriminalistika.* Jurist, 1995.

2.23. PANTELEJEV I.F. *Kriminalistika.* Moskva, 1988.

2.24. SAMYGIN, L.D. *Rassledovanije prestuplenij, kak sistema dejatelnosti.* Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 1989.

2.25. VELIČKIN S.A. *Organizacija rassledovanija prestuplenij.* Leningradskij universitet, 1985.

3. Straipsniai ir publikacijos:

3.1. BURDA, R. *Diskusiniai naujos ikiteisminio tyrimo nusikaltimų tyrimo koncepcijos klausimai.* Justitia, 2001 Nr. 1, p. 21-25.

3.2. DANISEVIČIUS, P., MAROČKINAS, N. *Bendrieji probleminiai taktinių kriminalistinių operacijų klausimai.* Teisė. 1994, Nr. 28, p. 4-9.

3.3. GORBATKOV, A. *Baudžiamosios bylos dėl kontrabandos iškėlimas ir pagrindinės tyrimo kryptys.* Teisė, 2002, Nr. 42, p. 38-53.

3.4. KUČONIS, P. *Nusikaltimų tyrimo metodikos raidos perspektyvos.* Teisės, 1993, Nr. 27 p. 30-35.

3.5. KUČONIS, P. *Kriminalistinės nusikaltimų tyrimo charakteristikos sąvoka, struktūra, reikšmė.* Teisė. 1995, Nr. 29, p. 32-40.

3.6. KUČONIS, P. *Nusikaltimų finansams, tiriamų sumarinio proceso tvarka, kriminalistinė charakteristika ir įrodinėtinos aplinkybės.* Mokslo darbų rinkinys, Vilnius, 1996, p. 22-35.

3.7. KUKLIANSKIS, S. *Nusikaltimų aiškinimo problemos.* Mokslo darbai II, Vilnius, 1994, p. 81-88.

3.8. KUKLIANSKIS, S. *Kriminalistinės nusikaltimų charakteristikos samprata.* Jurisprudencija, 2002 t. 29 (21), p. 49-63.

3.9. *Mokslo darbai II.* Lietuvos policijos akademija, Vilnius, 1994, p. 81-89.

4. Praktinė medžiaga:

4.1. Kaja prieš Turkiją 1998 m. vasario 19 d. sprendimas. Neoficiali bylos santrauka ir bylos aplinkybės.

4.2. 2007 m. gegužės 8 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-339/2007

- 4.3. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-82 / 2004.
- 4.4. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1/92 / 2004.
- 4.5. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-109 / 2004.
- 4.6. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-111, 2004.
- 4.7. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-320/2004.
- 4.8. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-40/2005.
- 4.9. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-68/2005.
- 4.10. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla 1-106 / 2005.
- 4.11. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-107 / 2005.
- 4.12. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-151 / 2005.
- 4.13. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-165 / 2005.
- 4.14. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-167 / 2005.
- 4.15. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-183 / 2005.
- 4.16. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-191 / 2005.
- 4.17. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr.1-267 / 2005.
- 4.18. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-51 / 2006.
- 4.19. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-56 / 2006.
- 4.20. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-59 / 2006.
- 4.21. Vilniaus apygardos teismo baudžiamoji byla Nr. 1-99.

5. Internetiniai tinklapiai:

5.1. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [žiūrėta 2008 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

5.2. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [žiūrėta 2008 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

5.3. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [žiūrėta 2008 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.autoinfa.lt/webdic/>>.

5.4. *Info.lt naujienos* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.info.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=122934>>.

5.5. Kaja prieš Turkiją 1998 m. vasario 19 d. sprendimas. Neoficiali bylos santrauka ir bylos aplinkybės. *Europos Tarybos informacijos biuras* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 05 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.etib.lt/site_files/bylos/Kaja%20v.%20Turkija.doc>.

5.6. *Lietuvos teismo ekspertizės centras* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.ltec.lt/veikla/m_rekomend/rankos.php >.

5.7. *Lietuvos teismo ekspertizės centras* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.ltec.lt/veikla/m_rekomend/rankos.php >.

5.8. *Lietuvos teismo ekspertizės centras* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.ltec.lt/veikla/m_rekomend/rankos.php >.

5.9. *Londono žinios* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.londonozinios.com/a-news-1781> >.

5.10. *Mykolo Romerio universitetas* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www3.mruni.lt/~akiskis/VRMbazes990901.htm> >.

5.11. *Mykolo Romerio universiteto Teismo medicinos institutas* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.mruni.lt/tmi/lt/ekspertizes/atliekamu_ekspertiziu_rusys/dnr.php >.

5.12. *Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.policija.lt/index.php?id=2796&page=17> >.

5.13. *Trade.lt žinios, naujienos* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 29 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.trade.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=122934> >.

5.14. *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Analiz%C4%97> >.

5.15. *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Logika> >.

5.16. *Wikipedija. Laisvoji enciklopedija* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wikipedia.org/wiki/Strukt%C5%ABra> >.

5.17. *Wikižodynas* [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://lt.wiktionary.org/wiki/analiz%C4%97> >.

5.18. [žiūrėta 2008 m. rugsėjo 02 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.zebra.lt/lt/aktualijos/kriminalai/Per-slapta-operacija-sulaikyta-tauriuju-metalu-uzkelis-milijonus-litu.html> >.